

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI SOSYOLOJİ
VE ANTROPOLOJİSİ ANA BİLİM DALI

ALMANYA'DA TÜRK GENÇLERİNİN
DİN EĞİLİMLERİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

RAGIP HAKAN KARATAŞ

Danışman

Doç.Dr.ZekiARSLANTÜRK

İSTANBUL, 1999

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR.....	V
SÖZB AŞI.....	VI

BİRİNCİ KISIM

ARAŞTIRMANIN TEORİK ÇEVRESİ

I. BÖLÜM

ALMANYA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

A. ALMANYA'NIN TARİHİ GELİŞİMİ	2
B. ALMANYA'NIN COĞRAFYASI, NÜFUSU ŞEHİRLERİ, SANAYİSİ	5
C. ALMANYA'NIN MERKEZİ VE YEREL YÖNETİMİ	6

II. BÖLÜM

ALMANYA 'DA DİN VE EĞİTİM

A. ALMAN TOPLUMUNUN DİNE BAKIŞ AÇISI.....	8
B. ALMANYA DA DİN EĞİTİMİ.....	9
C. ALMANYA'DA TÜRKLER	11
1- Uyum Problemi	13
2- Yabancı Düşmanlığı.....	13
3- Sahipsizlik Psikolojisi	13
4- Seçme ve Seçilme Hakkı.....	14
5- Dil Problemi	14
6- Rakamlarla Almanya'daki Türkler	15

İKİNCİ KISIM
UYGULAMALI ARAŞTIRMA

I. BÖLÜM

A. KONU VE PROBLEM	18
B. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZİ	19
C. İLKELER (SAYILTILAR)	20
D. AMAÇ..., ...	20
E. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	20
F. SINIRLILIKLAR	21
G. TEMEL KAVRAMLAR	21

II. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

A. ARAŞTIRMANIN MODELİ	23
B. EVREN VE ÖRNEKLEM	23
C. ANKET FORMUNUN HAZIRLANMASI	23
D. BİLGİ FORMLARIN DAĞITILMASI - TOPLANMASI	24
F. VERİLERİN YORUMLANMASI	24

III. BÖLÜM

ALMANYA'DAKİ TÜRK GENÇLERİNİN DİN EĞİLİMLERİ VE
OLGUSAL DURUMLARI

A. OLGUSAL DURUM	25
B. ÖRNEKLEM GRUBUNUN DİNİ BİLGİ DERECE Sİ VE KAYNAKLARI	35
C. DİNİ BİLGİ, GÖRÜŞ VE DAVRANIŞLARIN YAPILAŞMASI	37

SONUÇ	44
KAYNAKÇA	45
ANKET ÖRNEĞİ EK: 1	47

KISALTMALAR

a.g.e. adı geçen eser

a.g.m. adı geçen makale

A. Anket Numarası

A.Ü. Ankara Üniversitesi

Bkz. Bakınız

C. Cilt

Çev. Çeviren

M.Ü. Marmara Üniversitesi

SÖZBAŞI

Din, insanoğlunun yaratılışından günümüze kadar toplumlar üzerinde en önemli unsurlardan birisini oluşturmuştur. Din sayesinde insanlar huzuru bulmuş, hayat nizamı olarak dini seçenler mutlu bir hayat yaşamışlardır.

Tarih boyunca Türk milleti içinde İslam dini bir hayat nizamı olmuş, dine sahip çıktıkça yeryüzünde sözü dinlenir bir millet olmuştur. Ne zamanki din geri plana düşmüş, o zaman millette bunalımlı bir hayat sürmeye başlamıştır.

Anayurdumuz Türkiye'den binlerce kilometre uzakta da olsa, gurbetteki Türk insanı gün geçtikçe dinine daha çok sahip çıkmaya başlamıştır. Almanya'da doğup orada büyüyen ikinci ve üçüncü nesil öz benliklerini korumanın mücadelesini veriyorlar. İçinde yaşadıkları egemen kültürden en az etkilenecek, Müslüman-Türk olmanın bilinciyle kimliklerini korumaya çalışıyorlar.

Yapmış olduğum yüksek lisans çalışması, Almanya'da yaşayan Türk gençliğinin din eğilimlerini araştırma maksadıyla yapılmış olup, bir nebze de olsa problemlere ışık tutma ve gelecekte bu konuyla ilgili yapılacak çalışmalara zemin oluşturduğu düşüncesindeyim.

Yüksek lisan tezimin hazırlanmasında rehberlik eden ve her türlü desteği sağlayan değerli insan, danışman hocam Doç. Dr. Zeki Arslantürk Bey'e teşekkür ve saygılarımı sunuyorum.

Ragıp Hakan Karataş

İstanbul-1999

BİRİNCİ KISIM ARAŞTIRMANIN TEORİK

ÇERÇEVESİ

ALMANYA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

A. ALMANYA'NIN TARİHİ GELİŞİMİ

Almanya'nın tarihi, Batı Roma İmparatorluğunun dağılmasından sonra Avrupa'ya hâkim olan Franklar'ın Karolenj hanedan döneminde (751-911) Ren nehrinin doğu yakasında ortaya çıkan Germen prenslikleriyle başlamış ve Germenler IX. yüzyıldan itibaren Avrupa'nın şekillenmesinde önemli rol oynamışlardır: Germenler IV. yüzyılın başlarında Hıristiyanlıkla tanışmışlardır, halkın bir kısmı Hıristiyanlığı kabul ettilerse de kuzeyde yaşayanlar uzun süre putperestlik inançlarını korumuşlardır.¹

911 Yılı Almanya'nın kurulduğu tarih olarak kabul edilmektedir. 951 yılında Roma'yı ele geçiren Almanlar, Kutsal Roma-Germen İmparatorluğunu kurdular.²

XIII. yüzyılda Almanya'da merkezi otorite kaybolarak, ülke çıkmaza girdi ve karışıklıklar içinde birçok prenslikler ortaya çıktı. Birçok prenslikler arasından Habsburg hanedanı iktidarı ele geçirdi. (1273). XIV. yüzyılın ortalarında Habsburglar'ın yönetimindeki Almanya en geniş sınırlarına ulaştı.³

İmparator V. Kari döneminde (1519-56) ortaya çıkan Luthercilik (Protestanlık) Alman prensliklerinin Katolik ve Protestan diye ikiye ayrılmasına sebep oldu. 1556 yılında V. Karl'ın İmparatorluk tahtından çekilmesiyle ülke ikiye bölündü. İspanya kısmı oğul II. Philipp'e, Almanya kısmı da kardeş I. Ferdinand'a kaldı. 1618'de başlayıp 1648'de sona eren Otuz yıl savaşları Almanya'yı baştan başa harabeye çevirdi, ülkenin her yeri maddi ve fikri bakımından zayıf düştü. 1648'de imzalanan Vestfalya Barışı ile Protestanlara dini haklar tanındı.⁴

XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Almanya'da siyasi hayata Branderburg-Prusya Prensiği ve Avusturya damgayı vurmıştır ve zamanla Avrupa'nın en güçlü devletleri haline geldiler. 1684 yılında papanın teşvikiyle Kutsal İttifak kuruldu. İttifakın

1 Yusuf Akçuraoğlu, Zamanımız Avrupa Tarihi, Ankara 1933, s. 44.

2 Yusuf Akçuraoğlu, a.g.e., s. 47.

3 Yusuf Akçuraoğlu, a.g.e., s. 49.

4 Yusuf Akçuraoğlu, a.g.e., s. 51.

amacı Osmanlı Devleti'nin genişlemesini ve Türklerin yayılmasını durdurmak için yapılan ortak siyasi bir birlikteliktir. 1701 yılında III. Friedrich von Brandenburg kendini I. Friedrich adıyla Prusya kralı ilan ederek Alman dünyasında bir dönüm noktası olarak Avusturya-Prusya rekabeti başladı. Yediyıl savaşlarında Prusya güçlenerek çıkarak, Avrupa'nın büyük devletleri arasına katıldı. 22 Mart 1761 yılında Prusya ile Osmanlı Devleti arasında sekiz maddelik bir dostluk ve ticaret antlaşması ile Osmanlı-Prusya ilişkisi resmen başlamış oldu.⁵

XVIII. yüzyılın sonlarına doğru Fransa'da patlak veren ihtilal Almanya'yı çok ciddi etkileyerek, Prusya ve Avusturya Napolyon'un başarılarını tanımaya mecbur oldular. Napolyon'un Rusya karşısında aldığı yenilgi üzerine Almanlar toparlanarak (1813-1815) başlatmış oldukları kurtuluş savaşından başarıyla çıktılar. 18 Ocak 1871 de Alman birliğinin kurulmasıyla Prusya Kralı I. Wilhelm Alman İmparatoru ilan edildi. XVIII. Yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti ile Almanya arasında ilişkiler geliştirilerek askeri ve ticari alanda antlaşmalar imzalanmıştır. Almanya İmparatorluğuna büyük hizmetler veren Bismarck'tan sonra tahta geçen II. Wilhelm dünya politikası takip etmek gerektiğine inanıyordu. Avrupa'da söz sahibi olan Almanlar yayılmacı bir politikaya yönelerek Afrika ve Asya'da sömürgeler elendi.

Bu esnada hızla sanayileşen Almanya, yayılma alanı olarak Osmanlı Devletini görüyordu. 1889'da II. Wilhelm İstanbul'u ziyaret ederek ilişkilerin gelişmesinde önemli rol oynadı. Yakındoğu'nun hâkimi olmak isteyen Alman İmparatoru II. Wilhelm 1898 yılındaki İstanbul-Kudüs ziyareti Osmanlı-Alman siyasi yakınlaşmasında önemli bir dönüm noktası teşkil etti. Ulaşımın haberleşmeye kadar bir çok konuda işbirliğine gidildi. Kültürel ve askeri alanda sıcak ilişkiler kuruldu. 1914'de patlak veren I. Dünya Savaşı'nda Almanya'ya Osmanlı Devletini kendi saflarında savaşa girmesini sağladı. Almanya'nın savaşta yenilmesi ülke içinde çeşitli siyasi karışıklıkların çıkmasına yol açarken kayser II. Wilhelm (9 Kasım 1918) Hollanda'ya sığındı ve böylece Almanya'da imparatorluk rejimi son buldu. Aynı gün Alman Cumhuriyeti ilan edildi ve Milli Meclis Friedrich Ebert'i cumhurbaşkanı seçti. 31 Temmuz 1919'da yeni Weimar Anayasası kabul edilerek 1933 yılına kadar sürecek olan Weimar dönemi başlamış oldu.

5 Oral Sander, Siyasi Tarihi, Ankara 1989, Gelişim Yayınları, s. 154.

6 Yusuf Akçuraoğlu, a.g.e., s. 74.

Versailles Barış Antlaşması ile Almanya elindeki sömürgelerin hepsini ve Avrupa'da ki bazı topraklarını kaybetmiştir. Aynı zamanda ağır savaş tazminatı ödemek zorunda bırakılmıştır. Almanya'da ekonomik durumun giderek kötüleşmesi, enflasyonun ve işsizliğin artması toplumdaki dengeleri altüst etti.⁸

1933 yılında Hitler'in Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi (NAZİ) iktidar oldu. Nazi Partisi'nin ana hedefi şunlardı: Versailles barış Antlaşması'nın yok edilmesi, komünist düşmanlığı, Alman ırkının üstünlüğü ve Yahudi aleyhtarlığı. Hitler bu politikası toplumda kabul görerek halkın gücünü arkasına almayı başarmıştır.⁹

Almanya'nın Polonya'yı işgali ile başlayan II. Dünya Savaşı, Hitler ordularının başarı kazanmalarıyla, Norveç, Danimarka, Hollanda, Belçika, Fransa, Yugoslavya, Yunanistan işgaliyle devam etti. Ancak 22 Haziran 1941'de Sovyetler Birliğine Savaş ilan etmesiyle hem Hitler kendi ve Almanya'nın sonunu hazırlamış oldu. 7 Mayıs 1945 Alman ordusu kayıtsız şartsız teslim oldu. Yolta (4-11 Şubat 1915) ve Postdam konferanslarında (17 Temmuz - 1 Ağustos) Almanya: Sovyetler Birliği, İngiltere, ABD ve Fransa'nın denetimine geçti. Potsdam konferansında Naziler'in cezalandırılması ve ülkeden temizlenmesi, Almanya'nın silahsızlandırılması, eğitim sistemin değiştirilmesi, halkın demokrasiye alıştırılması ve ülkenin bir federasyon şeklinde teşkilatlandırılması kararlaştırıldı. Batılı ülkelerin işgal bölgelerinin birleştirilmesiyle federal yapıda teşkilatlandırılan Almanya Federal Cumhuriyeti (23 Mayıs 1949', buna karşılık Sovyetler Birliği'nin işgal bölgesinde ise Alman demokratik Cumhuriyeti (7 Ekim 1949) doğdu ve böylece Almanya ikiye bölünmüş oldu. 50'li yıllarda Federal Almanya inanılmayacak derecede iktisadi kalkınma gösterdi. Adenauer, bu kalkınmanın mimarı oldu. Daha savaştan 5 yıl sonra dünyanın 4. Güçlü devleti haline geldi.(ABD,Rusya,İngiltere'den sonra) Doğu Almanya ile F. Almanya'nın 3 Ekim 1990'da birleşmesiyle Avrupa'nın en büyük ve nüfusu en fazla olan ülke konumuna geldi.

7 Rıfat Önsoy, Türk Alman İktisadi Münasebetleri, Taş kitapçılık, İstanbul 1989, s. 104.

8 Rıfat Önsoy, a.g.e., s. 111.

9 Yusuf Akçuraoğlu, a.g.e., s. 154.

10 Büyük Laurusse Sözlük ve Ansiklopedisi, Gelişim Yayınlan, İstanbul, 1986, cilt 2, Almanya Maddesi

B. ALMANYA'NIN COĞRAFYASI, NÜFUSU, ŞEHİRLERİ VE SANAYİSİ

F. Almanya, 3 Ekim 1990'da Doğu Almanya ile birleştikten sonra Avrupa'nın toprak ve nüfus bakımından en büyük ülkesi konumuna gelmiştir.¹¹

F. Almanya'nın yüzölçümü 357,000 km²'dir. Nüfusu 82 milyondur. Ortak Pazar ülkeleri arasında en fazla nüfusa sahiptir. Nüfusun yaklaşık %7'sini yabancılar oluşturmaktadır. Başkenti Berlin'dir ve 3.700.000 nüfusu vardır.

F. Almanya kuzeyde Kuzey Denizi ve Baltık Denizi ile, güneyde Alpler arasındaki Orta Avrupa ülkesidir. Alman bugün Hollanda, Lüksemburg, Fransa, İsviçre, Avusturya Çek Cumhuriyeti, Baltık Denizi, Danimarka, Kuzey Denizi ve Polonya ile çevrilidir.

F. Almanya doğal bölgeler olarak beş bölgeye ayrılır: Ren, Weser ve Elbe ırmaklarının suladığı Kuzey Almanya ovaları; orta yaylalar, güney ve batıdaki dağlık yöreler; güney Alpler'in etekleri ve bavyera Alpleri. Akarsular bakımından ülke zengindir. Irmakların büyük çoğunluğu kuzey yönüne akar ve Ren, Ems, Weser ve Elbe ırmaklarına katılarak Kuzey Denizine dökülür. Bavyera ırmakları ise Tuna'yı besler.

Almanya'da az sayıda göl vardır. En önemlileri: Dümmer, Steinhuder ve Bodensee'dir.

Tarım ürünleri olarak; buğday, arpa, çavdar, yulaf, patates, şekerpancarı yetiştirilir.

Hammadde olarak; kömür, linyit, kereste, demir cevheri, potasyum, tuz ve ham petrol mevcuttur.

Başlıca sanayiler; çeşitli madenler (demir-çelik), mühendislik, kimya, dokuma, kâğıt, optik aletler, elektrik ve elektronik aletler, otomobil ve tüketim eşyaları sanayi en gelişmiş sektörlerdir.

Almanya'nın önemli kentleri ve nüfusları ise şöyledir: Berlin (3.700.000), Hamburg (1.600.000), München (1.200.000), Frankfurt a.M. (640.000), Essen (630.000), Dortmund

(600.000), Düsseldorf (585.000), Stuttgart (580.000), Bremen (550.000), Duisburg (540.000), Leipzig (530.000), Hannover (510.000), Dresden (505.000).

11 Büyük Laresse Sözlük ve Ansiklopedisi, İnterpress Yayıncılık, İstanbul 1991,1. Cilt, s. 427.

C. MERKEZİ VE YEREL YÖNETİMİ

Doğu Almanya ile Almanya'nın 3 Ekim 1990'da birleşmesinden sonra 1 olan eyalet sayısı 16'ya çıkmıştır. Bu eyaletler;

1. Baden Württemberg; 9.6 milyon nüfusu, 35.741 km² alanı, eyalet başkenti Stuttgart'ür.
2. Bayern; 11.2 milyon nüfusu, 70.554 km² alanı eyalet başkenti München'dir.
3. Berlin; 3.4 milyon nüfusu, 883 km² alanı, eyalet başkenti Berlin'dir.
4. Brandenburg; 2.6 milyon nüfusu, 29.060 km² alanı, eyalet başkenti Potsdam'dır.
5. Bremen; 665.000 nüfusu, 404 km² alanı, eyalet başkenti Bermen'dir.
6. Hamburg; 1.6 milyon nüfusu, 755 km² alanı, eyalet başkenti Wiesbaden'dir.
7. Hessen; 5.7 milyon nüfusu, 21.1 İ4 km² alanı, eyalet başkenti wiesbaden'dir.
8. Mecklenburg-Vorpommern; 2 milyon nüfusu, 28.835 km² alanı, eyalet başkenti Schwerin'dir.
9. Niedersachsen; 7.5 milyon nüfusu, 47.349 km² alanı, eyalet başkenti Hannover'dir.
10. Nordrhein-Westfalen 17.5 milyon nüfusu, 34.068 km² alanı, eyalet başkenti Düsseldorfdur.
11. Rheinland-Pfalz; 3.7 milyon nüfusu, 19.848 km² alanı, eyalet başkenti Mainz'dır.
12. Saarland; 1.1 milyon nüfusu, 2600 km² alanı, eyalet başkenti Saarbrücken'dir.
13. Sachsen; 4.8 milyon nüfusu, 18.300 km² alanı, eyalet başkenti Dresden'dir.
14. Sachsen-Anhalt; 2.96 milyon nüfusu, 20.455 km² alanı, eyalet başkenti Magdeburg'dur.

12 Tatsachen über Deutschland, Societats-Yerlag, 1995-Pnarkfurt, s. 51-79.

15. Schlesvwig-Holstein; 2.6 milyon nüfusu, 15.700 km² alanı, eyalet başkenti Kiel'dir.

16. Thüringen; 2.6 milyon nüfusu, 16.251 km² alanı, eyalet başkenti Erfurt'tur.

Her eyaletin ayrı ayrı anayasası mevcuttur. Her birinin yönetim özgürlüğü vardır.¹³

Federal Parlamento iki meclisten oluşur. Üyeleri dört yılda bir seçilen Federal Meclis (Bundestag) yasamadan sorumludur, yani yasaları çıkarır ve Federal hükümetin başbakanını seçer. İkinci meclis Federal Konsey'dir . Federal eyaletler Federal Konsey aracılığıyla hükümette temsil edilir. Devlet başkanını Federal Parlamento seçer.

Merkezi yönetim dışışleri, ekonomi, ulaşım, iletişim ve savunmadan sorumludur. Eyalet yönetimleri ise, kültürel etkinlikler, adalet, güvenlik ve vergi yasalarından sorumludur. Yalnız vergilere ilişkin yasaların Federal Konsey tarafından onaylanması gerekir.

Almanya'nın eyalet sistemine göre yönetilmesine rağmen, eyaletler arasında bazı uygulamalardaki farklılıklar da olsa siyasi ve ekonomik açıdan bir birlik demektir.

¹³ Tatsachen über deutschland, a.g.e., s. 84-100.

II. BÖLÜM

ALMANYA'DA DİN VE EĞİTİM

A.ALMAN TOPLUMUNUN DİNE BAKIŞ AÇISI

Dış görüntü itibarıyla dinin Alman toplumu üzerinde fazla etkisi yokmuş gibi görünse de Almanya'da din önemli bir toplumsal etken olma özelliğini korumaktadır.

Önemli bayram günlerinde kiliseler dolup taşar. Radyo ve televizyonlarda naklen ayinler yayınlanır. Kilise hayatıyla ilgili haberler eksik olmaz. Birçok genç kiliselerin gençlik gruplarında örgütlenerek sosyal-kültürel-sportif faaliyetlerle taraftarlarına hizmet vermektedirler. Üye sayıları oldukça yüksek olan katolik ve protestan kadın konfederasyonları ve meslek kuruluşları vardır. İnsan hayatında önemli yer tutan sosyal kuruluşlar, örneğin hastahaneleri, huzur evleri, sakatlar için bakım evleri, eğitim danışmanlığı yapan büroları genellikle kiliseler tarafından işletilir. Çocuk yuvaları çoğu zaman mahalli kiliseler tarafından işletilir. Çocuk yuvaları çoğu zaman mahalli kiliseler tarafından işletilir. Katolik ve protestan kiliseleri her yıl Almanya çapında üçüncü dünya ülkeleri için bağış kampanyaları açar ve büyük miktarlarda para toplanır. Piskoposlar ve önemli mevkilerde bulunan öteki katolik ve protestan din adamları önemli, toplumsal, beşeri ve ahlaki problemler hakkında çoğu zaman kamuoyu önünde görüş bildirirler ve onların takındığı tavır büyük önem taşır. Katolik ve protestan kiliselerinin, yetişkinlerin eğitimi için kurulmuş akademileri bulunmaktadır. Bu akademilerde güncellik taşıyan toplumsal, kültürel ve din problemler hakkında toplantılar düzenlenir. Bu toplantılarda verilen konferans ve yapılan tartışmalar çoğu kez derin yankılar uyandırır. Kimi zaman basın da bu konferans ve tartışmaları yansıtır. Bütün bu fenomenlerden Almanya'da eskiden olduğu gibi bugün de canlı bir Hıristiyanlık geleneği olduğu ortaya çıkıyor.

B.ALMAN YA'DA DİN EĞİTİMİ

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve diğ er uluslar arası sözleşmelerde, insanların din ve vicdan özgürlüğüne sahip olduklarına ve kendi dini anlayışlarına uygun yaşayabilmeleri ve ibadet özgürlüğüne sahip oldukları belirtilmiştir.

25 Temmuz 1977 tarihinde göçmen işçi çocuklarına eğitim ve öğretimi ile ilgili yeni kararlar alan Avrupa Topluluğu, yabancı çocukların dini inançlarını öğretim konusu yapma hak ve özgürlüğü tanımış ayrıca kendi kültürlerinin tanıtılması ve ana dillerinin öğretilmesi istenmiştir.¹⁵

Bu karara göre yabancı çocuklarında, Alman öğrencileri gibi din eğitimi konusunda eşit haklara sahip oldukları görülmektedir. Ancak uygulamada bir takım problemler yaşanmaktadır. Her ne kadar antlaşmalarda sosyo-kültürel ihtiyaçlar, din özgürlüğü ve din öğrenimi konuları garanti altına alınmış gözükmesine rağmen uygulamada başarı sağlanamamıştır. Ana okulundan itibaren din eğitimi ile karşı karşıya kalan Alman öğrenciler kendi dinlerini, temel eğitim sonuna kadar (10. Sınıf) alırken Türk öğrenciler bundan mahrum kalmaktadır.

Alman anayasasına göre din dersi okullarda verilen diğ er dersler gibi düzenli dersler arasında yer almaktadır. Bu konu diğ er dinlerin mensupları için yani Türkler içinde geçerlidir.

Alman anayasasında din eğitimi garanti altına alınmış olmasına rağmen İslâm din dersleri uygulamasında bir takım aksaklıklar ve eyaletler arasında farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Alman anayasasının 7. Maddesinde: "Din dersinin dini cemaatlerin prensipleriyle uygun biçimde verileceği" hükmü, İslam din derslerinin okullarda düzenli bir ders olarak yer almasını engellemiştir. Zira anayasada din dersinin program ve amaçlarını dini cemaatin belirlemesi şart koşulmuştur. Katolik ve Protestan kiliseleri bunu yapmaktadırlar. Alman makamları karşılarında İslam dini ile ilgili muhatap olacakları merci bulamamaktadırlar. Çünkü, Almanya'da yaşayan Müslüman Türkler dini vecibelerini yerine getirmek için çeşitli dernek ve kuruluşlar kurmuşlardır. Bunların sayısı 2000 civarındadır. Maalesef aralarında işbirliği sağlanamadığı için hiçbirisi muhatap olarak kabul edilmemektedir

15 Muzaffer Sencer, İnsan Hakları, Ana Kuruluşlar ve Belgeler, TODAİF Yayınları, Ankara 1986, s. 10.

Alman öğrencilerin din dersi aldıkları esnada, Türk öğrenciler Türkçe Kültür derslerine girmekte ve öğretmen tarafından verilirse İslam'ın temel bilgileri o derste ancak verilebilmektedir.

Görünen şu ki, Almanya'da yaşayan Türk çocuklarının din eğitimi problemi bir çıkmaz içerisinde. Okullarda İslam dini hakkında yeterli bilgi verecek öğretmenler yoktur. Kuzey Ren Vestfalya eyalet hükümetinin almış olduğu karara göre İslam dinini verecek öğretmenler Alman üniversitelerinden mezun olanlar tarafından verilmesi öngörülmüştür. Bununla birlikte problemin çözülmeyeceğini belirten Türk dernek ve kuruluşları, hangi kaynaklardan faydalanılarak ve verilecek olan din eğitimi kitabının kimler tarafından hazırlanacağını soruyorlar. Zira Almanya genelinde halen okutulmakta olan tarih, coğrafya, Religion (din) kitapları İslamiyete ve Türklere ön yargılar ile bakan, yanlış bilgiler ihtiva eden konularla doludur. Örnek verecek olursak: " Allah-İnsan" ilişkisini, bir "Köle-Efendi" ilişkisi olarak sunulmaktadır.¹⁶ Veya Kur'an-ı Kerim'i ortaçağ cezalarını kabul edip uygulayan, müslümanların kanun kitabı olarak tarih kitaplarında gösterilmektedir.¹⁷

Böyle bir durumda Türk dernek ve kuruluşlarına hak vermemek mümkün değildir. Beklenen odur ki Türk Eğitim Ateşlerinin üzerlerine düşen görevi yerine getirerek yapılan hataların giderilmesidir.

Konuyu toparlayacak olursak, Almanya'da din eğitimi ana okulundan başlayarak lise sona kadar devam etmektedir. Türk işçi çocuklarının gidebileceği ana okulları olmadığından Alman ana okullarına gitmek zorundadırlar. Almanyadaki ana okullarının %75'i kiliselere bağlıdırlar ve bu yüzden Hıristiyanlık dinine uygun eğitim verilmektedir. Türk Çocukları burada ikilem yaşamaktadırlar, evde veya camilerde İslamiyeti öğreniyorlar, ana okulunda her ne kadar katılmak zorunda olmasalar bile Hıristiyanlığı öğreniyorlar. Bu olay küçük yaştaki Türk çocuklarını olumsuz yönde etkilemektedir.

16 M. Zeki Okur, Alman Okul Kitaplarında İslam, D.İ.T.İ.B. Yayınları Braunschweig 1992, s.20.

17 M. Zeki Okur, a.g.e., s.24.

Diğer eğitim kurumlarında olay farklı değildir. Din eğitimi Hıristiyanlık temel esaslarına bağlı, batı kültürüne ve değerlerine uygun bir şekilde verilmektedir. Federal Anayasa'nın 7. maddesi din derslerini okullarda mecburi tutmaktadır. Ayrıca, kilise veya dini cemaatler tarafından din derslerinin plan ve müfredatı hazırlanmaktadır. Kiliseler veya cemaatler tarafından sportif ve kültürel faaliyetler Türk öğrencileri oldukça etkilemektedir. Bunlara rağmen gerek federal gerekse eyalet anayasalarında yer alan din ve vicdan özgürlüğü, tolerans ve hoşgörü ile insan haysiyet ve şerefi gibi maddeleri, değişik kültür ve dini inançların bir arada yaşamasını sağlamaktadır, buna örnek olarak ikibin civarında Türk dernek ve kuruluşlarını ve onların yapmış oldukları kültürel-sportif-faaliyetleri gösterebiliriz.

C. ALMANYA'DA TÜRKLER

Göç olayı insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanoğlu hayat standartlarının ve sosyal yaşantının daha cazip olduğu yerlere göç etmişlerdir.

Uluslararası göç, bir çok ülkenin önemli özelliklerinden biridir. Yirminci yüzyılda, çok sayıda insan, fakir ülkelere zengin ülkelere; Avrupa'dan Amerika'ya, siyahların bulunduğu bölgeden beyazların yönettiği Güney Afrika'ya, Meksika'dan Amerika'ya, Hindistan'dan İngiltere'ye iş aramak için göç etmişlerdir.

Türkiye'den dışarıya düzenli işçi göçü 30 Ekim 1961'de Türkiye ile Federal Almanya arasında yapılan anlaşma ile başladı. Yapılan anlaşma sonucu resmi yollardan Almanya'ya göç edenlerin sayısı hızla arttı ve 1964'de 66 bin, 1970'de 130 bin 1975'de 810 bin kadarı kaçak yollardan Almanya'ya geldi. Tarih 1998'i gösterirken Almanya'da 2 milyon 200 bin Türk yaşamaktadır. Zamanın idarecileri, Türkiye'de işsizliği azaltmak ve yurtdışındaki işçilerden döviz geliri sağlamak düşüncesiyle işçi göçünü destekledi.

Başlangıçta Türk işçileri imalat sanayi, inşaat, madencilik, gemicilik, mobilya v.b. mesleklerde çalışmışlardır. Bu işçilerimizin çoğu vasıfsız işçi olarak, Almanların "Hilfsarbeiter" yani yardımcı işçi statüsünde çalışarak geçimlerini temin etmişlerdir.

Almanya'ya giden işçilerimiz tepeden tırnağa kadar sağlık kontrolünden geçirildikten sonra Almanya onları kabul etti.

Trenlerle, otobüslerle Almanya'ya varan işçilerimiz törenlerle karşılanıp çiçekler sunuldu. Bu halden oldukça memnun görünen işçilerimizi dağ gibi problemlerin beklediğinde habersizdiler. Çoğu taşra kökenli olart işçilerimiz birkaç yıl çalışıp, traktör ve tarla parasını biriktirip köyün yolunu tutma düşüncesindeydiler. Fakat evdeki hesap çarşıda tutmadı, 38 yıldır dönemediler. Dönemedikleri gibi kendilerinden sonra yetişen II. ve III nesilin Almanya'da kalmalarını sağladılar.

1961 yılında Almanya'ya "Gastarbeiter" misafir işçi statüsünde gelen Türk işçileri halen bu statüyle anılmaya devam ediliyorlar. Bu durumdan oldukça şikâyetçi olan vatandaşlarımız ne İsa'ya ne Musa'ya yaranmışlar. 40 yıla yakındır Almanya'da yaşamalarına rağmen halen Almanların gözünde "Yabancı (Ausländer), Türkiye'de ise "Almancı" olmaktan bir hayli şikâyetçiler.

Almanya'da her geçen gün artan Türk nüfusu yerleşik bir azınlık toplum durumuna gelmiştir. I. nesil sayısında ölüm ve geri dönüş nedeni ile azalmakta, 2. ve 3. nesil ise hızla artmaktadır. Böyle giderse 30 yıl sonra Almanya'da yaşayan vatandaşlarımızın tamamı Avrupa doğumlu olacaklar. Hal böyle iken gurbetçi vatandaşlarımıza hâlen "misafir işçi" demek yersiz olacaktır. Almanya'da faaliyet gösteren Türk dernek ve kuruluşları "Batı Avrupa Türkleri" tanımını kullanmaya başlamışlardır.

Türk işçilerinin dış ülkelerde bulunduğu sürelerde işçi çocuklarının yeni ortama u-yum mecburiyetleri, kimi zaman uyumsuzluk normları, onları bir takım ruhi bunalımlara itmiştir. Fakat, günlük hayattaki bu tür bunalımların, Türk aile yapısında önemli sayılabilecek norm bozukluklarına yol açabileceği ileri sürülemez. Bununla beraber, ikini neslin Alman toplumu içinde bir çözülme sürecinde bulunduğu da bir gerçektir.

1. Uyum Problemi

İşgücü göçü sonucu, Almanya'da yaşayan Avrupa Türkleri bir çok sosyal problemle karşı karşıya kalmıştır. Maalesef ne Türk yetkililer ne de Alman makamları konuya gerekli hassasiyeti göstermemişlerdir. "Alman toplumu açısından yabancı işçilere eğer ihtiyaç varsa, ikinci ve üçüncü neslin hâkim toplumla uyum sağlaması, onunla kaynaşması hususu kesinlikle çözüme ulaştırılmalıdır."²⁰

Batı Avrupa Türkleri'nin çoğu taşralıdır. Şehir yaşantısının yabancısı olan bu insanlar için, yabancı bir ülkede yaşamının zorluklarını tahmin etmek hiç de güç olmaması gerekir.

2. Yabancı Düşmanlığı

Almanya'da Türklerden başka birçok milletlere mensup 4 milyon civarında insan yaşamaktadır. Fakat en çok saldırgan Türk vatandaşları uğramaktadır. "Sırf kara bir kafaya, Anadolu'dan gelmiş bir ana-babaya sahip olduğundan dolayı; Almancayı Türkçe'den daha iyi konuşmasına, yaşantı şekli Türk'ten ziyade Alman olmasına rağmen kabul görmüyordu. O da buna tepki olarak Alman aksanıyla da olsa "Ben Türküm" demeye başla-dı."²¹

Bunca olumsuz şartlara rağmen orada doğup büyüyen gençlerimiz, her ne kadar giyim kuşam olarak Alman gibi gözüksede içlerinde Türk olmanın gururunu yaşıyor ve milli benliklerine yöneltilen saldırılara karşı birlik beraberlik içerisinde olabiliyorlar. Son beş yıl içerisinde 21.442 saldırı tesbit edilmiştir.

3. Sahipsizlik Psikolojisi

Son yıllarda giderek artan ırkçı saldırılar karşısında, gurbetçilerin, canlarından aziz bildikleri vatanlarından sıcak bir elin uzanmasını beklemişlerdir. Bekledikleri ilgi ve alakayı bulamayan insanlarımızı kim sahip çıkacaktı.

20 Orhan Türkdoğan, ag.e., s.45.

21 Batı Avrupa Türkleri Göçün 35. yılında A.T.İ.B. Yayınlan, Köln, 1997 Almanya Maceramız ve Kültürümüz a.m., s.44, Şefik Kantar.

Türk işyerleri, mescitler, dernekler, lokaller ve evler kundaklanıp yakılırken, insanlarımızda yürekleri yanıyordu. "Bir dinin mensuplarının ibadet yerine yapılan saldırı, o dine mensup bütün insanlara yapılmış sayılır. Bunun ne insanlıkla, ne hoşgörü, ne de demokrasiyle bir ilgisi vardır.

4. Seçme ve Seçilme Hakkı

Üzerinde önemli durulması gereken bir meselede eşit haklara sahip olma mücadelesinin temel taşı olan "Seçme ve Seçilme Hakkı'nın" elde edilmesidir. Çifte vatandaşlık sayesinde içinde yaşanılan ülkenin vatandaşı olabilmek, yönetime ve alınan kararlara katılabilmektir. Bu sayede bir takım haksızlıkların önüne geçilmiş olacaktır.

Daha dört yıllık feçmişi olmasına rağmen Hırvatistan Almanya'da yaşayan vatandaşlarına oy kullandırmaktadır. Biz ise halen oyu nasıl kullandıralım tartışması yapmaktayız.

5. Dil Problemi

Almanya'ya ilk giden işçilerimiz Almanca bilmedikleri için bir hayli zorlanmışlardı. Şimdi ise orada doğup büyüyen çocuklarımız ona dilleri olan Türkçe'yi konuşmakta zorlanıyorlar. Bazı aileler, çocuklarının Türkçe'yi ileri yaşlarda da öğrenebileceklerini savunarak Türkçe'den önce Almanca'yı öğretiyorlar tabu buda ileriki yaşlarda Türkçe öğrenmeyi zorlaştırıyor. Yapılan araştırmalara göre birkaç dili bilen insanlar hayatın pek çok alanında başarılı olmuştur.

Okullarda verilen sınırlı saatteki Türkçe derslerinde dili geliştirmek pek mümkün değildir. Burada en önemli görev ailelere düşmektedir. Evde Türkçe konuşmaya teşvik ederek, Türk gazete ve kitapları okutarak, Türkçe T.V. izleterek çocuklarının Türkçelerini geliştirebilirler.

Almanya'da yetişen gençlerimiz ne Türkçe'yi tam konuşabiliyor ne de Almancayı. Her iki dili karıştırarak adeta yeni bir dil oluşturmuşlar.

Bu konuyu Almanya'da yaşıyan Ozan Yusuf Polatoğlu

*"Çocuklar neylesin, çocuklar masum Onları
kuşatan sebepler malum Almanca'ya mahkum,
Türkçe'den mahrum Burda bir denge var, bunu
bulmak zor. İki suyun arasında olmak zor"*

diyerek çok güzel dile getirmiştir.

6. Rakamlarla Almanya'daki Türkler

- 2 milyon 200 bin nüfus,
- 50 bini aşkın emekli.
- 800 bin civarında okul çağında çocuk
- 18 bin üniversiteli
- 50 bin işveren, 180 bin istihdam
- 65 bin mülkiyeti satın alınan ev
- 120 bin Alman vatandaşı olan Türk
- 150 bin Alman vatandaşlığı için müracaat
beklemede.
- 70 bin Alman gelin, 20 bin Alman damat
- 50 milyon DM'lik yıllık ciro, 10 milyar yatırım hacmi
- %60'i ancak anaokuluna giden çocuklarımız.
- %24 Hauptschule (mecburi) eğitim diplomas
- %4 civarında ise Gymnasium (Lise) !

-

23 Batı Avrupa Türkleri Göçün 35. Yılında, a.g.e., s.97.

Son 60 ayda 22 bin civarında ırkçı saldırı ve 30 ırkçı saldırı kurbanı insanımız

- Hergün ortalama 50-60 Türk çocuğu doğuyor.
- Sadece 2650 Türk Öğretmeni, 400 din adamı
- %30'u düşük ücretle çalışan insanlarımız
  - 6 milyon DM vergi ödüyoruz.
  - 450 DM Doğu Almanya için kişi başına vergi
  - İşsizlik Almanlar arasında %7 iken Türklerde %15

İKİNCİ KISIM

UYGULAMALI ARAŞTIRMA

I. BÖLÜM

A. KONU VE PROBLEM

Bu araştırmanın konusu Almanya'da yaşayan, birçoğu orada doğup-büyüyen Türk gençliğinin dine karşı bakış ve eğilimlerinin durumudur. Problemi ise Almanya'da azınlık olarak yaşayan Türk gençliğinin dini vecibelerini yerine getirmeye çalışmaları ve okullarda yeterli şekilde olamadıkları din eğitimini aile içerisinde veya Türk dernek ve kuruluşlarında eksikliklerini ve aksaklıkları aşmak için verilen mücadele teşkil etmektedir.

Latince din bağlamak ve cemaat manâlarına gelmektedir. Arapçada yol, hüküm, mükâfat, itaat, hesap verme, mülk adet, saltanat gibi mânaları ifade eder.²⁵ Türkçe'de "din" Arapça bir isim olup, anlamış Allah tarafından konulan ve Allah'ın vazifelendirdiği peygamberler vasıtasıyla akıl sahibi insanlara tebliğ edilen, onlara dünya ve ahirette saadet yolunu gösteren sistemdir.

Psikolojiye göre din bir üst benlik olayıdır. Ferdi cemiyete bağlayan ve temel şahsiyet yapısının projeksiyon mekanizması vasıtasıyla belirlediği ikinci müesseselerdendir.²⁷

Sosyoloji, dini cemiyetle izah etme gayretindedir. Sübjektif unsur olan ferdin kutsal karşısındaki duyduklarıyla, objektif unsur olan dinin cemiyetle daima biradada bulunuşunu birleştirmeye çalışan sosyoloji, dine, kutsalın cemiyet hayatındaki tecrübesi olarak bakar. Ona, mecburi inançlardır, der. Din, münakaşaları ve değiştirilmesi caiz olmayan inançlara bağlı fiillerin oluşturduğu manevi bir birliktir.²⁸

Sosyologlar tarafından çeşitli ölçülere göre çeşitli toplum tipolojileri yapılmıştır: mesela A. Comte ölçü olarak insan zihninin gelişimini olarak şöyle bir ayırım yapmaktadır: Teolojik, metafizik ve pozitivist dönem. Marx ise ekonomik kritere göre; ilkel komün, köleci, feodal, kapitalist ve sosyalist toplum tipolojisinin yapmaktadır. M. Weber otorite kriterine göre; geleneksel otorite, karizmatik ve bürokratik otoritenin hakim olduğu toplumlar şeklinde bir kategorileşme benimsemekti. E. Durkheim işbölümüne göre toplumları mekanik ve organik, F. Tönnies ise hayat biçimine göre cemaat ve cemiyet olarak ikiye ayırmaktadırlar.

25 Yünni Sezen, Sosyolojide ve Din Sosyolojisinde Temel Bilgiler ve Tartışmalar, M.Ü. İlahiyat Fakül-2g tesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1990, s.169.

26 D. Mehmet doğan, Büyük Türkçe Sözlük, Beyan Yayınlan, İstanbul 1986, s.261

27 Yünni Sezen, a.g.e., s.169.

28 Yünni Sezen, a.g.e., s.169.

Dinin en önemli özelliklerinden birisi de insan için bilinmeyen / bilinmeyen bir alanın / dünyanın (mesela ahiret, Tanrı'nın varlığı ve mahiyeti) olduğu kendisinin bu alanlar üzerinde önceden bilgi vererek insanları/insanlığı bu dünyalara hazırladığı düşüncesi ve inancıdır. Hatta bu olgu bütün dinlerde ortak özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Totemizm'deki totemin, Animizm'deki ruhun, Naturalizm'deki tabiat varlıklarının tinselliği, görünenden görünmeyene ait inancın ifadeleridirler.³⁰

Yaşadığımız dünyada hızla bir değişim yaşanmaktadır. Bu değişimin adı "eline dönüş"tür. İnsanlar aradıkları mutluluğu teknolojiye ve maddede bulamayarak maneviyata yeniden dönüş başlamıştır. Kutsal kitapların en çok satanlar listesinde liste başları oldukları gözleniyor. Amerika'da ve Avrupa'da çok satan Müzik CD ve kasetlerin başında "Black Music" denilen ve konuları genellikle inancı kapsayan tarzdan müzik yapanlar gelmektedir. Spor müsabakalarında sporcuların, maçtan ve yarışmalardan önce Tanrı'ya dua ederek başlamaları dinin dönüşünün bir göstergesidir.

B. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZİ

F. Almanya'da veya batı ülkelerinde kapsamlı bir şekilde Türk gençliğinin "dine bakış açısı" konulu bir araştırmayla karşılaşmadık. Her ne kadar konumuza yakın bir takım tezler ve araştırmalar varsa da "Türk Gençliğinin Dine Bakış Açısı" konulu anketi ilk biz yaptık.

Almanya'da 800.000 civarında yaşayan ilk-orta ve yüksek öğrenim gören Türk genci mevcuttur. Bu gençlerin yarısından fazlası Almanya doğumludur. Yani batı kültürü içerisinde dünyaya gelip orada büyümüşlerdir buna rağmen dinlerini ve kültürlerini yaşama gayreti içerisinde dirler.

Alman gençliğine göre Türk gençleri dinlerine daha bağlıdır.

29 Zeki Arslantürk, "Türk Sosyolojisinde Model Arayışları", Türk Sosyoloji Dergisi, Sayı 2, Güz-Kış 1996, s.83.

30 Zeki Arslantürk, "Kutsalın Dönüşü "Ayıışığı Kitaptan, İstanbul 1998, s. 18.

Her ne kadar dini vecibelerini yerine getiremeselerde dinlerini-inançlarını Almanlara anlatmaktadırlar.

Almanya'da bulunan din adamlarının daha kaliteli ve Alman toplumunun yapısını ve Alman dilini bilen insanlardan olması istenmektedir.

C. İLKELER (SAYILTDLAR)

F. Almanya'da yapmış olduğumuz araştırma şu ilkelere dayandırılmıştır:

1. İnanma duygusu, insanda doğuştan vardır.
2. Madde ve modernizm insanı mutlu edememektedir.
3. Araştırmada kullanılan metod ve teknikler araştırmanın modelini gerçekleştirecek güçtedir.
4. Deneklerin anket sorularına, doğru olarak cevap verdikleri düşünülmektedir.
5. Araştırmada kullanılan kaynaklar, güvenilir ve geçerli bilgilerdir.
6. Evrende tesadüfi yolla seçilen örneklem, evreni temsi edecek niteliktedir.

D. AMAÇ

Bu araştırmanın genel amacı deskriptif bir yaklaşımla Almanya'da yaşayan Türk gençliğinin dini inanç, tutum ve davranışlarını tesbit etmeye çalışmak, dini tutum ile sosyal değişkenler arasındaki ilişkileri açıklamaktır.

E. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bir milletin, bir toplumun geleceği yetişen yeni neslin gidişatına bağlıdır. Almanya'da yaşayan 2.200.000 Türk'ün %30'u ora doğumludur. 1. ve 2. nesil diye tabir ettiğimiz insanlar için yapacak bir şey kalmamıştır. Önemli olan bundan sonra 3. nesil ve bundan sonra gelecek nesiller için sağlam zemin hazırlamak. İki zıt kültür, iki farklı inanç içerisinde bocalayan 800.000 civarındaki Türk gençliği kimlik bunalımındadır. Bu gençleri topluma sağlıklı ve yararlı hale getirebilmek için maneviyatlarının güçlü olması görüşünderiz. Dünya'da yükselen değer olarak görülen dine dönüşün, Almanya'da yaşayan Türk gençliğinin bu konunun neresinde olduğunu tesbit etmek ve gelecekte bu konuda yapılması gerekenler için ışık tutması düşüncesiyle bu araştırmayı yaptık, umarız faydalı olur.

F. SINIRLILIKLAR

Bu araştırma 1997-1998 öğretim yılında Almanya'nın Kuzey Ren Vestfalya, Berlin ve Aşağı Saksonya eyaletlerinde öğrenim gören orta ve yüksek dereceli okullarda okuyan öğrenciler üzerinde yapılmıştır.

Öğrencilerin tamamı Türk olup çoğu Almanya doğumludur. Almanya'da doğup büyümeleri bazı soruları cevaplandırmada zorluk çektiklerini göstermektedir.

G. TEMEL KAVRAMLAR

1. Din: Dinin çok yönlü ve girift, kompleks bir yapı olması, onun tam bir tanımını yapmayı zorlaştırmaktadır. Tarih boyunca insanlar ve toplumlar tarafından farklı anlaşılmış ve subjektif dünya görüşlerine göre çeşitli şekillerde tarif edilmiştir. Bu kelime lügatlerde "dane, yedimi, diyaneten" geçiyor ve çok anlamlılık arzeder: Ceza, mükâfat, hüküm, hesap, itaat, boyuneğme, ibadet, adet, hal, şariat, kanun, yol mezhep, millet v.b.³¹ Din kelimesinin Batı dillerindeki karşılığı "religion" olup, latince "religare" ve "religere" kelimelerinden gelmektedir.³²

İslam'da dinin klasik tarifi şöyledir: "Din, ilahi bir kanun olup, akıl sahiplerini kendi iradeleriyle dünyada iyiliğe ve ahirette kurtuluşa götürür."³³

Batı'da din kavramı üzerinde çeşili tanımlar yapılmıştır: "Din kutsal olanın yaşanmasıdır" (Rudolf Otto).³⁴ "Din ruhi varlıklara inançtır." (E.B.Tylor)³⁵ Bunlar dinle ilgili yapılan tariflerden sadece birkaçı çünkü bu konuda kitap yazılacak kadar tarifler var.

2. Gençlik: Bilim adamlarının tarifine göre, genel olarak 15-25 yaşları arası gençlik dönemi olarak tarif edilmiştir. Bu çağı yaşayan kişiler genellikle hareketli, heyecanlı, coşkulu, atılgan, sabırsız, kimlik arayışı içerisindedir. "Bu çağ mesleki ve ailevi rollerin üstlenilmesi için gerekli şahsiyet özelliklerinin kazanıldığı, ferdin daha müstakil ve sorumlu bir kimse olarak hareket etmeye başladığı bir hazırlanma dönemidir."

Gençlik olgusunu "belli ortak özelliklere sahip, belli bir yaştaki insan grubu" olarak tanımlayabiliriz.

31 Günay Tümer - Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, II. Baskı, Ocak Yayınları, Ankara 1993, s. 1-2.

32 Bkz. a.g.e., s.5; Yümnü Sezen, sosyoloji Açısından din, M.Ü. İFAV Yayınları, İstanbul 1993.

33 Tehaneri, Keşşafı İstılahatı'l-Fünun, I, s.502'den naklen Uysal, a.g.e.s .27.

34 Hans Freyer, Din Sosyolojisi, s.32.

35 Günay, Din Sosyolojisi Dersleri, Erciyes Ü. Yayınları, Kayseri 1996, s.132.

3. Kültür: Toplumun yapı unsurlarından birisi de kültürdür. "İnsanın tavır ve hareketlerini belirleyen kültürdür. Eğer bir kişi belli bir şekilde hareket ediyorsa bunun sebebi onun belli kültür geleneği içinde doğmuş ve yetiştirilmiş olmasından dolaydır.

36 Münir Koşaş, niversite ğrencilerinde Dine Bakış, TDY yayımları/185 Ankara 1995, s.4.

37 Zeki Arslantürk, a.g.e., s.45.

38 Günay Tümer, eğitim Sosyolojisi Dersleri, Erciyes . İlahiyat Fakültesi, Kayseri 1992, s.66.

II. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

A. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırmanın teorik kısmında dokümantasyon metod ve teknikleri, uygulamalı kısmında ise survey metodu (tarama modeli) ve onun en kullanışlı tekniklerinden olan anket kullanılmıştır.

B. EVREN VE ÖRNEKLEM

Herhangi bir gözlem alanına giren obje ya da fertlerin tümüne "evren" (anakütle, popülasyon) denir.³⁹ Araştırmamızın genel evrenini Almanya'nın Berlin, Aşağı Saksonya ve Kuzey Ren Vestfalya'da öğrenim gören orta ve yüksek dereceli okullarda okuyan öğrencilerden oluşmuştur. Bu araştırmada örneklem grubu olarak 300 öğrenciye anket formu dağıtılmış, elimize ancak 100 anket formu geçmiştir. Değerlendirmeler bu sayı üzerinde yapılmıştır.

C. ANKET FORMUNUN HAZIRLANMASI

Tarama (survey) metodu ile yapılan araştırmalarda anket ve mülakat en fazla kullanılan tekniklerdir. Anket tekniğinin avantajları geniş bir kitleden çok miktarda datayı (veriyi), kısa zamanda elde edebilmesi, herkese aynı soruların sorularak cevapların belli sınırlar içerisinde toplanabilmesidir. Bunların yanısıra gizliliğin korunması da çok önemlidir.⁴⁰

Yukarıda saydığımız avantajları göz önünde bulundurarak, bizde anket tekniğini kullandık. Çalışmamızın envanteri danışman hocamızın "Kutsalın dönüşü" adlı araştırmasından bazı değişiklikler ve eklemelerle alınmıştır. Bu envanteri kullanmamızın amacı hocamızın çalışması ve danışmanlığı altında Makedonya'da yapılan diğer çalışmayla üçlü bir karşılaştırma yapmaktır.

39 Zeki Arslantürk, Araştırma Metod ve Teknikleri, İFAV yayınlar, İstanbul 1995, s.86.

40 Niyazi Karasar, Bilimsel Araştırma Yöntemi, 2. baskı, Ankara Hacettepe-Taş Kitapçılık Ltd. Şti., Ankara 1978, s.192.

D. BİLGİ FORMLARIN DAĞITILMASI - TOPLANMASI

Araştırmanın örnekleme göz önünde bulundurularak 300 anket formu basılmış ve örnekleme oluşturan üniversiteler ve diğer okullarda tanıdık öğrenci arkadaşlar vasıtasıyla bizzat kendim tarafından dağıtılmış. Okul idareleri ve tanıdık arkadaşlar tarafından toplanmıştır. Böyle bir araştırmanın yapılmasından dolayı bazı Alman okul idarecileri tarafından yazılı ve sözlü olarak tebrikler almış bulunuyoruz. Bazı deneklerin özel notları:

(A.N. 16). "Anketteki soruların daha anlaşılır biçimde olmasını istemiştir."

(A.N. 94) "Almanya'da yaşayan Türk gençliğini düşünüp böyle araştırma yaptığınız için teşekkürler." v.b.

F. VERİLERİN YORUMLANMASI

Anket formlarının toplanmasından sonra verilen anlamlandırılması, değerlendirme ve yorumlanması safhaları geliyor. Macintosh Stat View 512 programı kullanılmıştır. Öncelikle, anket formundaki sorulara verilen cevapların frekans ve yüzdeleri tesbit edilmiştir. Daha sonra çapraz çizelgeler için Chi-square (Ki-kare- x^2) değerleri hesaplanmıştır.

III. BÖLÜM

ALMANYA'DAKİ TÜRK GENÇLERİNİN DİN EĞİLİMLERİ VE OLGUSAL DURUMLARI

A. OLGUSAL DURUM

Bir varlığın olgusal durumu yukarıda ifade ettiğimiz yapıların kendisinde ne derecede var olduğunu gösterir. Bu sebeple deneklerin olgusal durumları onların, bilgi, gö-rüş-kanaat ve davranışlarını belirleyici rol oynar. Bunun için de olgusal yapılar aynı zamanda varlıklar için (bizim burada ele aldığımız sosyal varlık alanı için) bağımsız değişken görevini görürler.

Olgusal durumun tesbitinden (tasvirinden) amaç, deneklerin sosyal ve şahsi karakterleri ile ilgili özelliklerini ortaya çıkarmaktır. Olgusal yapı ile ilgili sorular üç şeyi tesbit etmeye hizmet ederler: 1. Acaba elimizdeki örnek kitlenin (örneklem) bileşimi, inceleme konusu yaptığımız ana kütlenin bileşimi ile aynı mıdır? 2. Araştırma sonucu ortaya çıkan verileri incelediğimizde çeşitli kategoriler arasında bir farklılaşma var mıdır? 3. Tasvir etmek istediğimiz tutum ve davranışları belirlemedeki rolü ve güçleri nedir?

Aşağıdaki olgusal durumlar Almanya'daki Türk gençlerinin olgusal yapılarını göstermektedir.

1. Örneklem Grubunun Cinsiyeti

Cinsiyet	f	%
Kadın	35	33
Erkek	68	67
Toplam	103	100

TABLO: 1

Araştırma alanına giren örneklem grubunun popülasyonu 103 kişidir. Ana kütlesi ise Almanya'da yaşayan üçüncü nesil Türk gençlerinden oluşmaktadır. Öneki emde kadınlar % 33 oranında, erkekler ise % 67 oranında temsil edilmektedir.

Cinsiyetin zihniyet ve davranış süreçlerine etkisi olduğu düşünüldüğünde din olgusunun oluşumuna da etki edeceği tabiidir. Aşağıda ele alacağımız diğer parametrelerle cinsiyet arasındaki anlamlı ilişki bunu açıkça göstermektedir.

2. Örneklem Grubunun Yaş Durumu

Yaş Grupları	f	%
13-17	9	9
18-21	41	40
22-25	36	35
25-30	15	15
30 ve Yukarı	2	2
Toplam	103	100

TABLO 2

Araştırmada mevcut birimlerin yaş kategorisini 13-30 ve yukarı yaşlar arası üniversite gençliği oluşturmaktadır. Ancak tabloda yığılmanın 18 ve 30 yaş arasında olduğu görülmektedir. Her yaş kategorisi gibi bu grubun da kendine özgü nitel ve nicel özellikleri vardır. Biyolojik ve fizyolojik büyümenin sabitleştiği bu yaşlarda nicel yapı gelişme ve olgunlaşma dönemine girer. Diğer bir ifade ile kişiliğin sosyo-kültürel kısmı bu dönemde teşekkül eder ve istikrara kavuşur. Duygu ögesi yerine düşünme ögesi tutumlara etki eder. Bu yaş grubuna kadar duyguların etkisi altında bulunan davranışlar, yavaş yavaş duyguların etkisinden kurtularak mantıklı düşünmenin etkisine girer ve davranışlar reel bir yapıya kavuşur.

Bu araştırmada dine karşı tutumu ölçülmek istenen grup formel (resmi) eğitim grubudur. Örgün eğitim kurumlarında elde edilen bilgiler sistematik bilgilerdir. Olaylar ve olgular sebep-sonuç ilişkisi içerisinde düşünülürler. Aynı şekilde bu dönemde dini olay ve olgular da sistematik bir yapı kazanırlar. Bu nedenle olgu soruları ile tutum ve davranış arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur.

3. Örneklem Grubunun Doğum Yeri

Seçenekler	f	%
Türkiye	39	38
Almanya	64	62
Toplam	103	100

TABLO: 3

Tek sebep olmasa da coğrafya olaylarının sosyal olay ve olgulara etki ettiği bir gerçektir. Özellikle sosyo-kültürel ve ekonomik yapılar coğrafyanın etkisi altında şekillenirler.

Gelişmiş ülkelere nazaran coğrafi farklılıklar gelişmemiş ülkelerde daha da önem kazanmaktadır. Bu ülkelerde her bölge kendi içerisinde kendilerine özgü bir sosyoekonomik ve kültürel yapıya sahiptirler. Zihniyet yapıları (kognitif dünyaları) da bu yapı etrafında şekillenir. Diğer bir ifade ile bir ferden zihniyet dünyasını tespit edebilmek için onun içinde bulunduğu soyo-kültürel yapıya başvurmak lazımdır.

Ülkemiz açısından düşünüldüğünde gelişmiş ülkelere nazaran Türkiye'de henüz daha cemaat yapısı ağırlıklıdır. Halbuki gelişmiş ülkelerde cemiyet yapısı şehirleşme süreci ile birlikte tamamlanmış durumdadır. Cemaat içerisinde insanlar ortak kültürleri çerçevesinde ortak düşüncelere sahip olurlar ve ortak davranışlar sergilerler. Bu homojen yapıyı sağlayan manevi kültürdür. Halbuki şehirlerde maddi kültür ağırlıklı bir yapı vardır. Bu nedenle de cemaat yapısı içerisinde sosyal bütünleşme ve bu bütünleşmeyi sağlayan inançlar kuvvetlidir. Aynı şekilde cemiyet yapısında sosyal çözülme ve yabancılaşma sözkonusudur; insanların inançlarında, dinle ilgili tutumlarında negatif yönde değişimler ortaya çıkar.

Tablo:3 de görüldüğü gibi araştırmanın örneklemini oluşturan popülasyonun %38 i Türkiye'de, % 62 si de Almanya'da doğmuştur. Bu da örneklem grubunun din algılamasına etki eden önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

4. Örneklem Grubunun Öğrenim Gördüğü Okullar

Seçenekler	f	%
Hauptschule	13	13
Gesamtschule	11	11
Realschule	9	9
Gymnasium	10	10
Handelschule	6	6
Berufschule	11	11
Universiteat	34	33
Diğer	9	9
TOPLAM	103	100

TABLO 4

Sosyo-kültürel yapı ile eğitim arasında, eğitimle kognitif dünya arasında anlamlı bir ilişki vardır. Aynı ilişkiler dine karşı tutumlar için de söz konusudur.

Sosyal olay ve olguları etkileyen önemli süreçlerden birisi de eğitimidir. Eğitim insanda bir zihniyet ve davranış dünyası meydana getirmede rol oynar. Aile ve toplumda alınan normlarla (kültür) birlikte okulda alınan eğitim zihniyet dünyası bir bütün oluştururlar, daha doğrusu oluşturmalarıdır.

Diğer yandan okul ve buna bağlı olarak alınan eğitim türü ile nesnelere, olay ve olguları algılama ve değerlendirme arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur. Beklentiye uygun olarak yetiştirilen ve şartlandırılan geçlerin bu beklenti çerçevesinde oluşan izafet çerçeveleri dinle ilgili izafet çerçevesini de etkilemektedir.

Aynı şekilde meslek farklılıkları zihniyet oluşumuna etki ettiği varsayıldığında gerçekte mesleklerin geliştirdiği zihniyet yapılarının olayları ve olguları değerlendirme ve görüş farklılıklarına neden olduğu görülmektedir. Aynı durum bizim araştırmamızda da dinle ilgili bilgi, duygu ve davranışlarda önemli ölçüde olmasa da farklılıklar ortaya çıkmıştır.

5. Örneklem Grubunun İlkokulu Okuduğu Dil

Dil bir toplumu oluşturan fertlerin grup içi ve grup dışı ilişkilerini düzenleyen sosyal bir kurumdur. Toplum dil sayesinde kültürünü öğrenir ve bir sonraki nesle aktarır. Bu nedenle dil, belli bir kültürün yaşaması için gerekli bir kurumdur. Bir toplumda konuşulan ana dilin ferdi ve milli benliği etkilediği varsayıldığında aşağıdaki tabloda Türkler için yabancı dil olan Almanca ile Türkçe arasındaki öğrenilme ve dil vasıtasıyla kültürlenme durumunu görmekteyiz.

TABLO 5: Dil ve Din Etkilenmesi

Seçenekler	f.	%
Türkçe	26	25
Almanca	51	50
Türkçe-Almanca	26	25
TOPLAM	103	100

Düşünme, "simgesel aracılık" faaliyetidir. Bu simgeler dilde mevcuttur. Dildeki kavramlar vasıtasıyla üretilen düşünceler ise düşünmenin objektif ürünleridir. Bu nedenle insan dil sayesinde bir düşünce dünyası ve ortak bir dünya meydana getirmektedir. Bu bağlamda farklı dil kavramları yabancılaşma olgusunu da doğurmaktadırlar.

Diğer bir ifade ile dil yapısındaki farklılıklar farklı zihniyet dünyaları oluştururlar. Böylece farklı kültürlerle mensup insanlar dünyayı farklı olarak algırlarlar. Zira dil, insanın kendisi, dünya görüşü ve varlık hakkındaki düşüncelerini ortaya koyar ve kültür yaratma da bu düşüncelere uygun olarak gerçekleşir.

Her dilin bir felsefesinin olduğu kabul edilmektedir. Dildeki felsefe dildeki dünya görüşü demektir. Bir dilin dünya görüşü o dilin dünya yorumu, dünyanın o dille, o dilin kuruluşu, düzenlenişi, dünyanın o dili konuşanlarca büründüğü biçimdir. Böylece dil zihniyet yapısının ifadesi olarak insan eylemlerine ve davranışlarına yansır. Bir dille konuşmak demek, o dille yaşamak demektir.

Kültür bir hayat nizamı olarak tanımlandığında, bu hayat nizamını şekillendirmede (kültür ve medeniyet yaratmada) dil temel belirleyici unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda din kültürü etkilediği varsayıldığında karşımıza dil-din ilişkisi çıkmaktadır. Yukarıdaki tablodan hareketle bu ilişkinin test edilebileceği açıkça görülmektedir.

Örnekleme grubuna girenlerin %25'i ilkokulu yani dilin insan kişiliğine etki ettiği dönemde Türkçe okumuş ve Türk Dili'nin kalıplarını, kavramlarını öğrenmişlerdir. Buna karşılık örnekleme grubunun %75'nin mentalitesinin Almanca'nın etkisinde olduğunu görüyoruz. Böyle bir sonuç örnekleme grubunun Türk Dili'ne ve Türk Kültürü'ne yabancılaşma olgusu ile karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Bu da Almanya'da bulunan üçüncü nesil Türk gençlerinin Türk gençlerinin Türk Kültürü'ne ve İslam Dini'ne bakış açılarını ve eğilimlerini etkilemektedir.

6. Örnekleme Grubunun Kaldığı Yer Durumu

Seçenekler	f	%
Ailesinin yanında	79	77
Akraba yanında	3	3
Tekbaşına	11	11
Arkadaşla	3	3
Öğrenci yurdunda	2	2
Başka	5	5
TOPLAM	103	100

TABLO 6

Yukarıdaki tablo, tablo 5 deki tesbitlerimizi yumuşatmaktadır. Tablodan anlaşılacağı gibi örnekleme grubunun %77'si kendi aileleri yanında kalmaktadır. Bu durum Alman eğitim kurumlarında vuku bulan zihniyet oluşumu ve Türk kültürüne yabancılaşma olgusunun Türk

kültürü açısından olumlu bir durumdur. Aynı şekilde din anlayışını da olumlu yönde etkilemektedir.

7. Örneklem Grubunun Anasının Hayatta Olup Olmadığı

Seçenekler	f	%
Sağ ve birlikte kalıyor	75	73
Sağ ve ayrı yaşıyor	25	24
Ölmüş	3	3
TOPLAM	103	100

Örneklem grubuna giren birimlerin %75'inin ailelerinde anaları sağ ve onlarla birlikte kalıyor, %25'inin ise anasının sağ olmasına rağmen anaları aileden ayrı yaşıyor. Bu sonuçlarla tablo altındaki birbiriyle örtüşme mevcuttur. Zira ailenin sosyalleşme ve kültürel bütünleşme üzerindeki etkilerinin devam ettiğini göstermektedir.

8. Örneklem Grubunun Baba Mesleği

Meslekler	f	%
Serbest meslek	18	17
Memur	5	5
İşçi	45	43
İşveren	2	17
İşsiz	3	3
Emekli	29	28
Başka	1	1
Toplam	103	100

TABLO: 8

Tablodaki verilere göre örneklem grubunun baba mesleği sosyal yapı piramitinde orta tabaka ve orta tabakaya yakın alt tabaka meslek kategorilerinden oluşmaktadır. Meslek mentalitesinin diğer düşünce sistemlerine etki ettiği bilinen bir gerçektir. Ayrıca adı geçen tabakalar kozmopolit olmayan halk kültürünün temsilcileridir. Dindarlar ve dini gruplar da bu tabakalardan çıkmaktadır.

Dine karşı eğilimlerini incelediğimiz grup her ne kadar Alman okullarında eğitim görmekte olan gençlerden oluşmakta ise de, aile reisi olan babanın bunlar üzerindeki etkisi ve yönlendirmesini küçümsemek mümkün değildir.

9. Anne Mesleği

Meslekler	f	%
Ev hanımı	69	67
Memur	1	1
İşçi	17	17
İşveren	2	2
İşsiz	0	0
Emekli	12	12
Başka	2	2
Toplam	103	100

TABLO: 9

Türk ailesinde her ne kadar aile reisi baba ise de çocuğun eğitiminde temel görev annenindir. Örneklem grubunun anne mesleği genelde ev hanımıdır. Ev hanımları çocukları ile sürekli birlikte olma imkanına sahiptir. Bu nedenle de babadan çok annenin elinde çocuğun sosyo-kültürel şahsiyeti teşekkül eder.

10 Baba Öğrenim Durumu

Seçenekler	f	r
Okur-yazar değil	2	2
Okur-yazar	12	12
İlkokul	47	36
Orta okul	16	11
Lise	23	23
Ün i. ve Yüksek Okul	2	2
Toplam	103	100

TABLO: 10

Aile üyelerinin özellikle baba ve annenin öğrenim durumları çocuğun eğitimle ilgili beklentilerini şekillendirmede rol oynarlar.

Eğitimin en önemli görevi kültür aktarmasıdır. Çocuk aile kültürünü benimseyerek toplumun bir üyesi olur. Bu nedenle aile üyelerinin eğitim durumları ile çocuğun sosyo-kültürel şahsiyeti arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur.

11. Anne Öğrenim Durumu

Seçenekler	f	%
Okur-yazar değil	23	22
Okur-yazar	19	18
İlkokul	33	32
Orta okul	14	14
Lise	14	14
Üni.ve Yüksek Okul	0	0
Toplam	103	100

TABLO: 11

Tablo 10 ve 11 de örneklem grubunu oluşturan deneklerin anne ve babalarının öğrenim durumları görülmektedir. Tablodan anlaşılacağı gibi örneklem grubunun anne ve babalarının eğitim durumları yüksek öğrenim görmemiş ve fakat belli bir düzeyde resmi eğitim almış kişilerdir. Bu durumun çocuklarının din algılayışına etki etmesi tabiidir.

12. Örneklem Grubunun Ekonomik Durumu

Ailenin Ayhık Gelir Durumu	f	%
Çok İyi	7	7
İyi	40	39
Orta	51	50
Düşük	5	5
Çok Düşük	0	0
Toplam	103	100

TABLO: 12

Sosyal statüyü belirleyen faktörlerden biri de ekonomidir. İhtiyaçların giderilmesinde; kendini gerçekleştirmede ekonomik gücün rolü büyüktür. Ekonomik güç birtakım "sanlara özel eğitim imkanları sağlarken, çok zeki ve yetenekli gençler eğitim dışı kabilemektedir. Kısaca ekonomi eğitimin yönü, ve şeklini de etkilemektedir.

Örneklem grubu oluşturan örneklerin ailelerinin ekonomik güçleri tablodan anlaşıldığı kadarı ile orta üstü, orta ve orta altı tabakaya denk gelmektedir. Böyle bir aile yapısında hedonizme yönelmekten çok, asgari ihtiyaçların giderilmesi sözkonusu olabilir.

Yapılan araştırmalara göre toplumda dindar kesimi orta tabakadaki insanlar oluşturmaktadır. En üst ve en alt tabakada yer alanların dinle ilgilerinin daha az olduğu ve hatta toplumdaki dinsizler grubunun bu tabakalardan çıktığı tesbit edilmiştir. Türkiye'de dine karşı pozitif eğilimleri bu tür bir tabakalaşma olgusunda aramak lazımdır.

13. Örneklem Grubunun Resmi Dini

Seçenekler	f	%
İslam-Siinni	92	89
İslam-Alevi	5	5
Diğer	4	4
Cevapsız	2	2
Toplam	103	100

TABLO: 13

Hak veya batıl, ilahi veya gayri ilahi insanların hep bir dini olmuş; inançları çerçevesinde olayları, olguları nesnelere algılamış, değerlendirmiş; din meydana getirdiği kültürün mihveri olmuştu. Bu nedenle de kişinin mensup olduğu din şahsiyetinin ifadesi olarak kimlik kartında yer almıştır. Ancak kişinin kimliği ve gayri resmi kimliği arasında her zaman bire bir bir aynılığın olmadığı da bir gerçektir.

Örneklem grubunun resmi dini %92 İslam'dır. İslam'ın Sünni mezhebi %89 ve A-levi mezhebi %5 ile örnekleme de yer almıştır. Her iki mezhebin İslam Dini'ne bakış açılarında birtakım farklılıklar olsa da temelde İslam inancını temsil etmektedirler. Aşağıdaki sorulara verilen cevaplar da kendi inançlarına ve genel olarak din olgusuna karşı tutumun tespiti açısından değerlendirilmiştir.

14. Ailenin Dindarlık Durumu

Seçenekler	f	%
Çok dindar	9	9
Oldukça dindar	23	23
Dindar	49	50
Dinle az ilgili	15	14
Dinle hiç ilgisi yok	1	1
Cevapsız	3	3
Toplam	103	100

TABLO: 14

Fert sosyalleşme sürecine ailede girer. Ailede alınan eğitim ve kültürlenme olguları ferdin şahsiyetinin çerçevesini çizer. Bu çerçevede din önemli bir konuma sahiptir. Fert diğer kültür unsurları ile birlikte ailenin dini iç ve değerlerini de öğrenir ve benimser. Özellikle çocukluk dönemlerinde çocuğa yüklenen kültürel değerler daha kalıcıdır ve benliğin bütün unsurlarına yerleşir.

Tablodan anlaşılacağı gibi önekleme giren deneklerin %84 ünün aile yapılarının dindar, % 16 inin ise dinle ilgilerinin az olduğunu belirtmişlerdir. Dinle hiç ilgilerinin bulunmadığını (agnosist) belirtenlerin oranı ise % 1 dir. Bu sonuçlara göre Almanya'daki Türk ailelerinde de din önemini korumaktadır.

15. Örneklem Grubunun Dini Cemaate Mensubiyeti ve İzafet Çerçevesi Soru: Herhangi bir dini cemaat veya kuruluşa mensup musunuz?

Seçenekler	f	%
Evet	19	18
Hayır	81	80
Cevapsız	2	2
Toplam	103	100

TABLO: 15

Yukarıdaki tablo yorumlandığında Almanya'daki vatandaşlarımızın özellikle gençlerin %81 oranında dini grup ve cemaatlere mesafeli oldukları anlaşılmaktadır. Buna rağmen %18 oranında dini cemaatlere, mensubiyet anlamlıdır. Aslında bu oran aynı ol-; guyla ilgili Türkiye'deki orana yakın bir orandır. (Bkz. Zeki Arslantürk Kutsalın Dönüşü, İstanbul 1998).

B. ÖRNEKLEM GRUBUNUN DİNİ BİLGİ DERECEŚİ ve KAYNAKLARI

Bir varlık veya olay ve olguyla ilgili bilgi durumu onlarla ilgili görüş ve davranışları etkiler ve şekillendirir. Diğer bir ifade ile görüş ve kanaatler davranışa dönüşür. Bu nedenle biz Almanya'daki Türk gençlerinin dinle ilgili bilgi derecesi ve kaynaklarını öğrenmek istedik. Aşağıdaki şekilde tablolaştırılan bu bilgiler mevcut durumu göstermekte

1. Daha Önce Din Öğrenimi Görüp Görmeme Durumu

Seçenekler	f	%
Okulda	35	34
Aile-Camide	55	53
Görmedim	10	, 10
Cevapsız	3	3
Toplam	103	100

TABLO: .16

Yukarıdaki tablodan örneklem grubunun %87'sinin şöyle veya böyle din ile ilgili bilgiler edinmiş olduğu anlaşılmaktadır. Aile veya camideki din öğrenimi oranı okula nazaran daha yüksektir. Bu durum örneklem grubunun geleneksel din bilgisine daha çok sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ancak aşağıda da ele alacağımız başka olgusal durumlar gözden geçirildiğinde gayri müslim bir toplumda mensup oldukları dini muhafaza ve müdafa etmek için başka kaynaklardan elde edilen bilgiler de devreye girmektedir.

2. Dinle İlgili Okunan Kitaplar

Seçenekler	f	%
Dinin aleyhinde	9	10
Dinin lehinde	47	47
Her ikisi	37	36
Başka	7	7
Toplam	103	100

TABLO: 17

Tablo 17 ile Tablo 16 arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu açıktır. Almanya'daki Türk gençleri inançlarını muhafaza edebilmek veya dinle ilgili bilgi sahibi olabilmek için yazılı kaynaklara da başvurumaktadırlar.

3. Okulda Okunan Din Derslerinin Etki Durumu

Seçenekler	f	%
Olumlu yönde etkisi oldu	32	31
Olumsuz yönde etkisi oldu	9	9
Etkilemedi	54	53
Cevapsız	7	7
Toplam	103	100

TABLO: 18

Yukarıdaki tablo sonuçları dikkat çekicidir. Okulun dinle ilgili etki derecesi resmi olmayan eğitime göre düşük olduğu görülmektedir.

4. Yabancı Arkadaş Grubunun Din Algılayışı ve Etkileri

Soru: Yaşıttınız Almanların dine bakış açısı sizce nasıl?

Seçenekler	f	%
Çok dindar	2	2
Dinle ilgileri az	52	51
Dinle ilgileri yok	38	37
Dine hiç inanmıyorlar	10	10
TOPLAM	103	100

TABLO: 19

Alman gençlerinin dine karşı tutumlarının agnosist olduğu görülmektedir. Buna karşılık dinle ilgilenme durumları dinsiz bir yapıyı da yansıtmamaktadır. Böyle bir dini ortamda Türk gençlerinin Hıristiyanlaştırma ile ilgili pek fazla baskıya maruz olmadıkları da söylenebilir.

5. Örneklem Grubunun Hıristiyanlık'tan Etkilenme Durumu

Seçenekler	f	%
Oldukça sık	4	4
Ara sıra	11	11
Hiçbir zaman	88	87
Cevapsız	7	8
Toplam	103	100

TABLO: 20

Tablo 20 bize Almanya'daki Türk gençlerinin az da olsa buldukları toplumun di-'nden etkilendiğini göstermektedir. Buna rağmen grup ruhunun (yabancı ülkede Türk fanının) etkisi ile %87'lik bir direnme İslam dini açısından anlamlıdır.

6. Dini Görevleri Yerine Getirmede Karşılaşılan Güçlükler

Seçenekler	f	%
Almanlar anlayışsız davranıyorlar	8	8
Almanlar anlayışlı davranıyorlar	48	48
Ara sıra	42	42
Cevapsız	2	2
Toplam	103	100

TABLO: 21

Tablodaki verilerden anlaşılacağı gibi Almanya'daki Türkler'in büyük oranda dini bir baskı altında olmadıkları söylenebilir. Buna rağmen anlayışsız davranan fanatik Almanlara (58) arasına (%42) rahatsız edenler de eklenince belli bir toplumsal baskıdan söz etmek mümkündür.

C. DİNİ BİLGİ, GÖRÜŞ ve DAVRANIŞLARIN YAPILAŞMASI

1.Örnekleme Grubunun Tanrı İnancı ve Din Anlayışı

SORU: Tanrı vardır, evreni yaratan O'dur?

Seçenekler	f	%
Kesinlikle katılıyorum	76	76
Katılıyorum	15	14
Katılmıyorum	7	6
Kesinlikle katılmıyorum	5	4
Toplam	103	100

TABLO:22

Din olgusunun temeli aşkın bir varlığa (Allah Teala) inanca dayanır. Diğer bütün i-unsurları tanrı inancının tezahürleridir (fenomenleri). Dinler arasındaki farklılık tı varlığın mahiyeti, ona inanma ve bağlanmadaki davranış farklılıklarıdır.

Bir yaratıcı varlığa inandıktan sonra ona bağlanma tabii bir durumdur. Aslında kai-yyaratıcı bir aşkın gücün varlığına inanmayan kimse yoktur. İster bu yaratıcı varlığa özel bir ad "TANRI" adı verilsin, isterse "tesadüf densin. Kendi yaratıcılığı dışında bir yaratıcı kabulü insanları tanrı inancına götürmektedir. Bu da din olgusunun başlangıcıdır.

Tablo değerlerinden alâşılacağı gibi örneklem grubunun % 90 ı Tanrı'ya inanmakta, inanmayanların ve problemlili inançlıların oranı ise % 10 dür.

SORU: Hangi ifade dinle ilgili inancınızı temsil etmektedir?

Seçenekler	f	%
Din Allah tarafından konulmuş dünya ve ahiret nizamıdır.	81	80
Din gereklidir. Ancak onun alam dünya değil ahiret olmalıdır.	6	.5
Din insan düşüncesinin ürünüdür Bilimin gelişmesi ile dine olan ihtiyaç da ortadan kalkacaktır.	6	6
Din toplumun afyonudur ve gelişmeye engeldir	2	2
Cevapsız	8	7
Toplam	103	100

TABLO: 23

Tablo 23 ile ölçülmek istenen dört ana eğilim söz konusudur. Birinci ifade dini bir hayat nizamı olarak kabul eden görüşü yansıtmaktadır. İkinci ifade dinin gerekliliğine inanan fakat din alanı ile dünya alanının ayrı olması görüşüne sahip olanları tespit etmeyi, üçüncü ifade materyalist ve pozitiflerin dine bakışını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Dördüncü görüşte Marksist inancı yansıtmaktadır. Tablodan anlaşıldığı kadarıyla görüşü tespit edilmek istenen deneklerden 81 dini kendi tanımı ve fonksiyonları çerçevesinde algılamakta ve böylece inandığını ifade etmekte, % '5'i dinin gereğine inanmamakta ancak laik bir inanç sergilemekte % 8'i de din karşıtı bir anlayışa sahip ^bulunmaktadır.

Elde edilen oranlar açıktır. Örneklem grubu için dine karşı olumlu bir eğilimin var |duğu söylenebilir.

2. Nübüvvet (Peygamberlik Müessesesne) İnanç

SORU: Tanrı'nın din tebliği için peygamber göndermesi ?

Seçenekler	f	%
Kesinlikle Katılıyorum	69	68
Katılıyorum	21	20
Katılmıyorum	8	7
Kesinlikle katılmıyorum	5	5
Toplam	103	100

TABLO:24

İlahi dinleri diğer dinlerden ayıran inanç unsuru, ilahi dinlerin bir peygamberlik müessesesi vasıtasıyla kurulmuş olmasıdır. İnsan Tanrı'yı aklıyla bulabilir ve ona bağlanabilir. Buna karşılık Tanrı'nın kendisini kullarına tanıtmaması ve bunun için de peygamberler göndermesi, onlara kendi yolunu gösteren kitap vermesi Tann-insan ilişkisine başka bir boyut kazandırır. Bu durumda insan aklının emrettiğine değil Tanrı'nın emir ve yasaklarına uymak veya uymamakla karşı karşıyadır. Diğer bir ifade ile davranışlarını ve hayat nizamını Tanrı'nın peygamberler vasıtasıyla gönderdiği vahiy gerçeğine uydurmak zorundadır. Bu insanın kendisinden başka ama kendi cinsinden olan başka birisine bağlanması demektir. İnsanın böyle bir bağlanmayı kabullenmesi kolay bir durum değildir. Bu sebeple nübüvvet olgusuna inanç önemlidir.

Tablodan anlaşıldığı gibi örnekleme giren deneklerin % 88 i Peygamberlik müessesesinin varlığını kabul etmektedir. Kabul etmeyenlerin oranı ise % 12 dir. Bu Türk toplumunda Hz.Muhammed'in konumunu da ifade etmektedir.

3. Ahiret İnancı

SORU: "Bu dünyanın dışında (ölümden sonra) başka bir dünya vardır" düşüncesine katılıyor musunuz?

Seçenekler	f	%
Kesinlikle katılıyorum	69	68
Katılıyorum	21	20
Kaılmıyorum	8	7
Kesinlikle katılmıyorum	5	5
Toplam	103	100

TABLO:24

Giriş bölümünde de ifade ettiğimiz gibi ölümün kaçınılmazlığı buna karşılık insanda mevcut ölümsüzlük duygusu ahiret inancının temelini teşkil etmektedir. Ahirete inanmak insan psikolojisinde olumlu tesirler gösterir. Ruhi sükûnete ve dengeye ermede ahiret inancı rol oynar. Modernizmin tatmin edemediği insan aşkın varlığa kavuşup mutlu olacağı bir dünya tasavvur etmektedir. Bu tasavvur dünya hayatının şekillenmesine de etki etmektedir.

Örneklem grubunun % 88 i ölümden sonra başka bir dünyanın varlığına inanmaktadır.

4. İnanca Yönelme Faktörleri ve Mutluluk

SORU: Mevcut inancınıza yönelmede aşağıdaki faktörlerden etkili olan?

Seçenekler	f	%
Fizyolojik ve Biyolojik	7	7
Psikolojik	22	21
Sosyal faktörler	40	39
Ekonomik faktörler	5	5
Siyasi ve İdeolojik	6	6
Gelecek Beklentisi	19	18
Demokratik ortam	2	2
Başka	2	2
Toplam	1900	100

TABLO; 24

Tablo 24 deki sonuçlar günümüzde insanlığın içinde bulunduğu bunalım ve buhran kaynaklarını da göstermektedir. Tablodan elde edilen rakamlara göre gençlerin psikolojik, sosyal ve geleceğe ait beklenti faktörleri onları dinin sıcak kucağına itmektir.

SORU: "Modernizmin madde merkezli bir hayat sistemi dayatması insanı yalnızlık, umutsuzluk ve mutsuzluğa sevkettiği, ruhsal açıdan tatminsizliğe yol açtığı" düşüncesine katılıyor musunuz?

Seçenekler	f	%
Kesinlikle Katılıyorum	24	.26
Katılıyorum	23	24
Kararsızım	33	35
Katılmıyorum	9	10
Kesinlikle Katılmıyorum	5	5
Toplam	103	100

TABLO: 25

Tablo 24 ile Tablo 25 nin sonuçları karşılaştırıldığında deneklerin mevcut inançlarına yönelmede modernizmin etkisinin olduğu varsayılmalıdır

Soru: Mevcut inancınızın sizi mutlu ettiğine inanıyor musunuz?

Seçenekler	f	%
Kesinlikle inanıyorum	54	53
İnanıyorum	30	30
Kararsızım	14	14
İnanmıyorum	2	2
Kesinlikle inanmıyorum	2	2
Toplam	103	100

TABLO: 26

Tablo 26'nın ifade ettiğine göre örnekleme giren grubun inandığı din kendilerini mutlu etmektedir. Kararsızların oranı %14 olmasına karşılık müslüman olmaktan mutluluk duyanların oranı %84 dür.

5 Dinle İlgili Problemleri Çözme Şekli

SORU: Dinle ilgili sorunlarınızı kiminle konuşur ve tartışırsınız?

Seçenekler	f	%
Aile içinde tartışır ve çözümleriz	21	21
Dinle ilgili yetkili kişilere sorarım	30	30
Dinle ilgili kitaplara başvururum	28	28
Arkadaşlar arasında tartışırız	16	16
Başka	6	6
Toplam	103	100

TABLO: 27

Tablo 27' da örneklem grubunun referans (danışma) grupları görülmektedir. Örneklem grubunu oluşturan gençler için üç danışma grubu hala önemini korumaktadır. Bunlar aile, arkadaş grubu ve referans kişilerdir. Referans olarak ilgili kitaplara ve kişilere başvurulması özellikle gençler için olumlu bir gelişme olarak kabul edilmelidir.

6 Örneklem Grubunun Din-Davranış ilişkisi

SORU: Dini görevlerinizi yerine getirme durumu?

Seçenekler	f	%
İnanmadığım için dini görev yapmıyorum	2	8
Düzenli olarak dini görevlerimi yapıyorum	40	18
Dini görevlerimi yerine getirmek isterim, ama yapamıyorum	34	20
Fırsat buldukça dini görevlerimi yerine getiririm	21	41
Cevapsız	6	7
Toplam	103	100

TABLO: 28

"Din tanrı ile kulun arasında kurulan iletişimden doğan insan hayatındaki fenomenleri" ifade ettiğinde (Bkz. Zeki Arslantürk, Kutsalın Dönüşü, İstanbul 1998)Yukarıdaki tabloda örneklem grubuna giren birimlerin inan boyutunda yüksek bir inanca sahip olmasına karşılık, davranış boyutunun oranının düşük olduğu görülmektedir. Buna rağmen dini vecibelerin yerine getirilmesine karşı olumlu bir eğilimin olduğunu da göstermektedir.

SORU: Herhangi bir iş ya da davranış yaparken neyi ölçü alırsınız?

Seçenekler	f	%
Din bu konuda ne der (Yaptığım iş günah mı sevap mı?)	58	57
Yaptığım işten çıkarım nedir	17	17
Başkaları ne der	8	8
Diğer	19	19
Toplam	103	100

TABLO: 29

Dinde önemli bir kavram da günah-sevap kavramıdır. Diğer bir ifade ile dinin objeleri sevap ve günah açısıyla değerlendirir. Helal-haram kavramları da günah-sevap kavramları ile alakalıdır. Deneklerden %57'si günah-sevap kavramlarına özel bir önem atfetmektedir. Yaptığı işte çıkarını düşünenlerin oranı ise %17'dir. Ayna benliğinin göstergesi olan "başkaları ne der" sorusuna olumlu cevap verenlerin oranı ise %8'dir. Bu ise özbenliğin gelişmişliğinin bir göstergesidir.

SORU: Arkadaşımızın dindar olmasına dikkat eder misiz?

Seçenekler	f	%
Her zaman	14	14
Çoğu zaman	21	21
Ara sıra	26	26
Hiç bir zaman	40	40
Toplam	103	100

TABLO: 30

Günümü/, Türkiye'sinde gençler 80 li yıllardan farklı olarak ideolojik ve inanç farklılıklarının ilişkilerinde bir engel oluşturmadıklarına inanmaktadırlar. Sınıfta yanyana oturan başörtülü ve başı açık öğrenciler, üniversite dışında da arkadaş olabilmektedirler. Farklı inanca sahip gençlerin buluştuklarında kucaklaştıklarını ayrılırken ağlaştıklarını görmek sevindiricidir. Bu durum demokratikleşme ve çağdaşlaşmanın bir göstergesidir.

Yukarıdaki tabloda gelişmiş çağdaş bir toplum olan Alman toplumunda yaşayan gençlerin arkadaş seçiminde dini inançlarının dini tutumlarına etki derecesini görmekteyiz. %90 Lara varan dini inanç tutumunun %66 oranında arkadaş seçiminde etkili olmaması demokratik bir ortamda herkesin kendi inancını yaşayabileceğinin bir göstergesi olarak kabul edilmelidir.

SONUÇ

Almanya'da doğup büyüyen ve halen orada öğrenimini sürdüren Türk gençliği üzerinde yapılan bu araştırma, bir alay araştırması mahiyetindedir. Araştırmamızın konusu Almanya'da doğup büyüyen Türk gençliğinin dine karşı bakış ve eğilimlerinin durumu olup, problemi ise yabancı bir ülkede yaşanmasına rağmen, dilin, dinin, kültürün, yaşantı tarzının farklı olduğu Alman toplumu içerisinde Türk gençliğinin dini hayatlarının çeşitli boyutlarına karşı etkisidir.

Örneklem grubunu oluşturan deneklerimiz Almanya'nın Kuzey ren Vestfalya, A-şağı Saksonya ve Berlin eyaletlerinde orta ve yüksek öğrenim gören Türk gençleridir,

Araştırmamızda elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan genel sonuç ve öneriler şöyle tesbit edilmiştir:

- Almanya'da yaşayan Türk gençliği eline karşı pozitif bir ilgi duymaktadır.
- Araştırmanın inanç boyutu ile ilgili bulgular toplu olarak değerlendirilince, örnekte yer alan öğrencilerin %(93) Tanrı'ya, peygamber ve kutsal kitaplara %(91), ve ahirete %(88) inandıkları anlaşılmıştır.
- Gençlik ve toplumsal ilişkileri konusunda şu sonuçlara varılmıştır: çocukların e-lin eğitimine gereken önem verilmemektedir.
- Türkiye'den daha kaliteli ve dini konularda yeterli bilgi ve donanıma sahip eğitimciler ve din adamları talep edilmektedir.
- 3. neslin Almanya'da doğup büyümesine rağmen uyum problemi vardır.
- Almanya'da dernek, cami vb. yerlere gidip gelen gençlerin kimlik problemi yoktur. Türklüklerinin ve müslüman olduklarının gurur ve şuurunu almış durumdadırlar.
- Öğrenciler eş seçimi konusunda dindarlığa önem vermekte, ayrıca güzellik ve zenginliği de dikkate almaktadırlar.
- Deneklerimizden %80'i din eğitiminin gerekli olduğunu savunmaktadırlar.
- 3. nesil, Türkiye'den eğitim ve kültürel çalışmalarını destekleyici politikalar bekler.

KAYNAKÇA

Avrupa'da Türk Çocuklarının İnsan Hakları Sorunları, Yurtdışı İşçi Çocukları E-ğitim Vakfı, Açık Oturumlar Dizisi: 1 Ankara 1997, (Avrupa'da Türk İşçilerinin Temel Meseleleri) Prof. Dr. M. Cihat Özender

Batı Avrupa Türkleri Göçün 35. Yılında, ATİB Yayınları, Köln 1997

D. Mehmet Doğan, Büyük Türkçe Sözlük, Beyan Yayınları, İstanbul 1986.

Glanben İm 20 Zuhrhundert, Verlag Herder KG Freiburg im Breisgau, 1969.

Günay Tümer, Din Sosyolojisi Dersleri, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 1996.

Güney Tümer - Abdurrahman Küçük; Dinler Tarihi Ocak Yayınları Ankara 1993. Hans Freyer, Din Sosyolojisi, s.32.

Muzaffer Sencer, İnsan Hakları - Ana Kuruluşlar ve Belgeler, TODAİF Yayınları Ankara 1986

Münir Koştaş, Üniversite Öğrencilerinde Dine Bakış, TDY yayınları 1995 Ankara.

Niyazi Karasar, Bilimsel Aratırma Yöntemi Hacettepe Taş Kitapçılık Ankara 1979

Orhan Türkdoğan, ikinci Neslin Dramı, Orkun Yayınevi, 1984 İstanbul

Rıfat Önsoy, Türk-Alman İktisadi Münasebetleri, Taş Kitapçılık 1989, İstanbul

Tatsachen Über Dentschland, Societats Verlag, 1995, Frankfurt.

VVielent Rotrant "F. Almanya'da Din Dersinin Çerçeve Koşulları, "Din Öğretimi ve Hizmetleri Semineri, 8-10 Nisan, Ankara 1991.

Yusuf Akçunoğlu, Zamanımız Avrupa Siyasi Tarihi, Ankara 1933, Oral Sancler, Siyasi Tarih, Gelişim Yayınları Ankara 1989.

Yümni Sezen, Sosyolojide ve Din Sosyolojisinde Temel Bilgiler ve Tartışmalar, M.Ü. İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul 1990.

Zeki Arslantürk, Araştırma Metod ve Teknikleri, İFAV Yayınları 1995 İstanbul

Zeki Arslantürk, Kutsalın Dönüşü, Ayışığı Kitaplar; İstanbul 1998.

Zeki Arslantürk, Türk Sosyolojisinde model Arayışları, Türk Sosyolojisi Dergisi, Sayı 2,
Güz-Kış 1996.

Zeki Okur, Alman Okul Kitaplarında İslam, DİTİ B Yayıncılık Braunschweig 1992

Anket Örneği Ek.1

Sevgili Gençler

"Modernizm (kurtuluğu dinde değil bilimde arayan dünya görüğu) sonrası oluşmakta olan yeni toplumsal yapıda, mistizm ve din olgusu, geleneksel toplum yapısından ve modernizm döneminden farklı olarak insanlığın gündemine girmekte ve fertler üzerinde olduğu kadar toplumlar üzerinde de rol icra eder duruma gelmektedir.

Yapılan araştırmalar günümüzde modernizmin insanı mutlu edemediği ve bu nedenle de insanların yeni mutluluk yolları aradığı; bunların arasında dinin ve ahiret inancının önem kazandığı gözlenmekte ve iddia edilmektedir.

Elinizdeki anket formunda bu iddianın (hipotezinin) Almanya'da yaşayan Türk gençlerinin durumunu tesbiti amaçlayan sorular bulunmaktadır. Vereceğiniz cevaplar böyle bir olgunun bilimsel tesbitine yarayacaktır.

Elde edilecek bilgiler kesinlikle özel'amaçlar için kullanılmayacaktır. Anket formunda özel kimliğinizi tesbit için herhangi bir sorunun bulunmamasının böyle bir endişeyi gidereceği inancındayım.

Katkılarınız için teşekkür eder, sağlıklı ve mutlu günler dilerim.

Marmara Üniversitesi
Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü
Sosyoloji-Antropoloji Bölümü

Tel: 00-90 216 386 13 09

Ragıp Hakan KARATAŞ

I. BÖLÜMAşağıdaki seçeneklerden durumunuza en uygun olanı işaretleyiniz veya noktalı yerlere yazınız.

1. Hangi okulda okuyorsunuz¹?

- Hauptschule   Gesamtschule   Realschule   Gymnasium
 Handelshule   Berufshule   Üniversitât
 Başka (lütfen yazınız) .....

2. Doğum yeriniz?

- Türkiye   Köy   Şehir   Almanya

3. ilkokulu hangi dilde okudunuz?

- Türkçe   Almanca   Her ikisi

4. Cinsiyetiniz?

- Kadın   Erkek

5. Yaşınız?

- 13-17   18-21   22-25   25-30   30'dan yukarı

6. Şu anda nerede

- kaliyorsunuz?   Akraba yanında (Tek başına
 Ailemin yanında (Akı Öğrenci yurdunda   Başka .....

Arkadaşlarla

Öği

7. Anneniz?

- Sağ ve birlikte kalıyoruz   Sağ ama bizden ayrı   01ü

8. Babanız?

- Sağ ve birlikte kalıyoruz   Sağ ama bizden ayrı   0İÜ

9. Annenizin öğrenim durumu¹?

- Okur-yazar değil Okur-yazar İlkokul mezunu
 Ortaokul mezunu Lise mezunu Üniversite

10. Babanızın öğrenim durumu¹? Okur-yazar değil

- Okur-yazar Ortaokul mezunu Lise mezunu İlkokul mezunu
 Üniversite

11. Annenizin mesleği?

- Ev hanımı Memur İşçi
 İşsiz Emekli Başka İşveren

12. Babanızın mesleği?

- Serbest meslek Memur İşçi
 İşsiz Emekli Başka.....

13. Ailenizin gelir durumu?

- Çok iyi İyi Orta Düşük Çok Düşük

14. Dininiz?

- İslam Sünni İslam Alevi Hıristiyan Musevi Başka

15. Ailenizin dindarlık derecesi?

- Çok dindar Oldukça dindar Dindar
 Dinle az ilgili Dinle hiç ilgisi yok

16. Herhangi bir dini cemaat veya kuruluşa mensup musunuz?

- Evet..... Hayır

17. *Daha önce din öğrenimi gördünüz mü?*

- Okulda din öğrenimi gördüm
- Aile içinde camide özel din öğrenimi gördüm
- Din öğrenimi hiç görmedim
- Başka .....

18. *Dinle ilgili okuduğunuz kitaplar*

- Dinin aleyhinde olan kitaplar
- Dinin lehinde olan kitaplar ( )

Her ikisi de

19. *Okullarda okumuş olduğunuz (religion) din dersleri sizi etkiledi mi?*

- Olumlu yönde etkiledi
- Olumsuz etkiledi ( )
- Hiç etkilemedi

20. *Yaşadığınız olan Alman gençlerinin dine bakış açısı sizce nasıl?*

- Dinlerine çok düşkünler
- Dinle alakaları az
- Dinle ilgileri yok
- Dine hiç inanmıyorlar

21. *Almanya'da yaşadığınızdan dolayı Hıristiyanlık dininden etkileniyor musunuz?*

- Oldukça sık
- Ara sıra
- Hiç bir zaman

22. Dini görevlerinizi yerine getirirken bir takım zorluklarla karşılaşıyor musunuz?

- Evet   Hayır   Ara sıra   Hiç bir zaman

24. Evinizde hangi dili konuşuyorsunuz?

- Türkçe   Almanca   Her ikisini   Başka .....

25. Hangi dili daha iyi anlıyorsunuz?

- Türkçe   Almanca   Her ikisini   Başka .....

26. Problemlerinizden en önemlisi hangisidir? İşaretleyiniz?

- İyi bir eğitim görememek
 Ailele geçinememek
 Çevremdeki arkadaşlarla geçinememek
 Dinlenme ve eğlenme imkanının azlığı
 Psikolojik problemler
 Almanlarla anlaşamama
 Başka yazınız

27. Boş zamanlarınızı nasıl değerlendirirsiniz?

- Kitap okuyarak
 Eğlence yerlerine giderek
 Spor yaparak
 TV seyrederek
 Başka

28. *Hayatta başarılı olmanın şartları sizce nedir?*

- Çok çalışkan olmak
- İyi eğitim görmek
- Zengin olmak
- İyi bir aileye sahip olmak
- Dindar olmak
- Ahlaklı olmak
- İşini iyi bilen ve zeki olmak

29. *Aşağıdaki düşüncelerden hangisi dinle ilgili görüşünüzü (inancınızı) en iyi temsil etmektedir?*

- Din Allah tarafından konulmuş bir dünya ve ahiret nizamıdır. Din gereklidir, ancak alam dünya değil ahirettir
- Din insan düşüncesinin ürünüdür. Bilimin gelişmesi ile dine olan ihtiyaç ortadan kalkacaktır. Din toplumun afyonudur, bu nedenle ilerleme ve gelişmeye engeldir. Cevapsız.

30. *Zaman zaman kendi akıl ve mantığınızdan son derece daha güçlü ve sağlam bir şeye (varlığa) sığınma ihtiyacı duyduğunuz oluyor mu?*

- Her zaman Çoğu zaman Ara sıra Hiç bir zaman

31. *Mevcut inancınıza yönelmede aşağıdaki faktörlerden hangileri etkili oldu? (İkisini işaretleyiniz)*

- Fizyolojik ve biyolojik faktörler (Hastalık, sakatlık gibi)
- Psikolojik faktörler (Ruhi çöküntü, düş kırıklığı, duygusal bunalım gibi)
- Sosyal faktörler (Aile, kültürel ortam, eğitim gibi)
- Ekonomik faktörler (Zenginlik, fakirlik, sosyal tabaka değişimi)

- Siyasi ve ideolojik faktörler (Mevcut sistemlerin açmazları ve yeni kimlik arayışları)
- Geleceğe ait endişe ve beklentiler (Manevi boşluk, ölüm korkusu, ahiret inancı gibi)
- Demokratik ortam (Fikir özgürlüğü, medya)
- Başka (yazınız)

32. *Mevcut inancınızın sizi mutlu ettiğine inanıyor musunuz?*

- Kesinlikle inanıyorum
- İnanıyorum
- Kararsızım
- İnanmıyorum
- Kesinlikle inanmıyorum

33. *"Modernizmin madde merkezli bir hayat sistemini dayatması insanı yalnızlık, umutsuzluk ve mutsuzluğa sevk ettiği, ruhsal açıdan tatminsizliğe yol açtığı" düşüncesine katılıyor musunuz?*

- Kesinlikle katılıyorum
- Katılıyorum
- Kararsızım
- Katılmıyorum
- Kesinlikle katılmıyorum

34. *Nasıl bir din tercih edersiniz (Lütfen birini işaretleyiniz)*

- Siyasi ve ideolojik özelliği ön planda bir din
- Siyasi ve ideolojik olmayan bir din
- Tasavvuf (mistik) özelliği ağır basan bir din
- Başka (yazınız).....

35. İnanđığınız din uğruna aşığıdakilerden hangisini yapıyorsunuz? Lütfen birini işaretleyiniz?

- İncancımlı sağlamlaştırmak için gayret sarfediyorum.
- İncancımlı doğrultusunda hareket ve icraatta bulunuyorum
- Başkalarına karşı incancımlı savunuyorum
- Başkalarının da benim gibi inanmaları için propaganda yapıyorum Hepsini

36. Dinle ilgili sorunlarınızı kiminle konuşur ve tartışırsınız?

- Aile içinde tartışır ve çözümleriz
- Dinle ilgili yetkili kişilere sorarım
- Dinle ilgili kitaplardan okur öğrenirim
- Arkadaşlar arasında tartışırız
- Başka (yazınız).....

37. Dini görevlerinizi ne ölçüde yerine getiriyorsunuz?

- Düzenli olarak dini görevlerimi yerine getirmeye çalışıyorum
- Fırsat buldukça dini görevlerimi yerine getiririm
- Dini görevlerimi yerine getirmek isterim ama yapamıyorum
- İnanmadığım için dini hiç bir görev yapmıyorum
- Cevapsız

38. Herhangi bir iş veya görev yaparken neyi ölçü alırsınız?

- Din bu konuda ne der?
- Bu konuda çıkarım nedir?
- Başkaları ne der?
- Başka (Yazınız).....

39. Herhangi bir problemle ilgili bir karar verme durumunda kaldığınızda ne sıklıkla dini inançlara dayanarak çözüm yolları ararsınız?

- Her zaman   Çoğu zaman   Ara sıra   Hiç bir zaman

40. Din adamlarına güven dereceniz?

- Her zaman   Çoğu zaman   Ara sıra   Hiç bir zaman

41. Arkadaş seçiminde arkadaşınızın dindar olmasına dikkat eder misiniz?

- Her zaman   Çoğu zaman   Ara sıra   Hiç bir zaman

42. ibadet yeri olarak genellikle nereyi kullanırsınız?

- Genellikle ibadetimi evde yaparım
 Çoğunlukla ibadet yapılan yerlere giderim
 Yalnızca özel günlerde ibadet yerlerine giderim
 Dine inanmadığım için ibadet etmiyorum
 Başka (yazınız).....

43. Evlenirken eşinizin hangi özelliği sizin için ön planda gelir?

- Güzellik   Zenginlik   Dindarlık
 Zenginlik ve güzellik   Dindarlık-Zenginlik-Güzellik
 Farketmez

44. Dini emir ve yasaklara uyma dereceniz?

- Her zaman   Çoğu zaman   Ara sıra   Hiç bir zaman

II. BÖLÜM

Lütfen aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katıldığınızı işaretleyiniz.

1. *"Yaratıcı vardır ve evreni yaratan O'dur."*

- Kesinlikle katılıyorum
- Katılıyorum
- Katılmıyorum
- Kesinlikle katılmıyorum

2. *"Evrende her şey kendi kanunları çerçevesinde oluşur."*

- Kesinlikle katılıyorum
- Katılıyorum
- Katılmıyorum
- Kesinlikle katılmıyorum

3. *"İnsanın doğru yolu bulması ve mutluluğa varabilmesi için Allah peygamberleri vasıtasıyla kitap göndermiştir."*

- Kesinlikle katılıyorum
- Katılıyorum
- Katılmıyorum
- Kesinlikle katılmıyorum

4. *"Bu Dünyada yapılan iyiliklerin karşılığının verileceği ve yapılan kötülük ve zulümlerin hesabının görüleceği bir başka dünya (Ahiret) vardır."*

- Kesinlikle katılıyorum
- Katılıyorum
- Katılmıyorum

Kesinlikle katılmıyorum

5. *"insanın kendisine iyilik yapana karşı minnet duyması tabi bir duygudur."*

Kesinlikle katılıyorum

Katılıyorum

Katılmıyorum

Kesinlikle katılmıyorum

6. *"Gerçekliğin sırf maddi sınırlar içinde aranması insan için yeterli mutluluğu sağlamaz."*

Kesinlikle katılıyorum

Katılıyorum

Katılmıyorum

Kesinlikle katılmıyorum

7. *"Din kalkınmaya ve gelişmeye engel sosyal bir olgudur."*

Kesinlikle katılıyorum

Katılıyorum

Katılmıyorum

Kesinlikle katılmıyorum

8. *"Din sosyal bütünleşmeyi sağlayan temel sosyal bir kurumdur."*

Kesinlikle katılıyorum

Katılıyorum

Katılmıyorum

Kesinlikle katılmıyorum

9. "Din sosyal çatışmaların nedenidir. Bu nedenle dünya işlerine karıştırılmamalıdır. "

Kesinlikle katılıyorum

Katılıyorum

Katılmıyorum

Kesinlikle katılmıyorum

Teşekkür ederim

Not; Anket formunda yer almayan fakat sizin için önemli olan görüşlerinizi lütfen yazınız.

